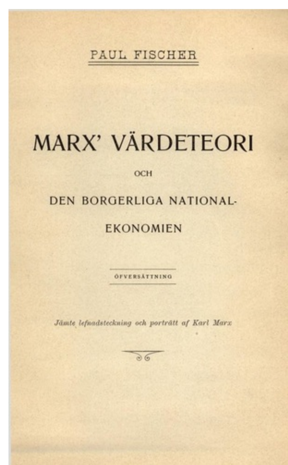

PAUL FISCHER

MARX' VÄRDETEORI

OCH DEN BORGERLIGA NATIONAL- EKONOMIEN -------------ÖFVERSÄTTNING -------------

Jämte lefnadsteckning och porträtt af Karl Marx [förf. af Hinke Bergegren].

Förord till den elektroniska utgåvan

Scannat direkt från original i september 2013 av Bert H.

KARL MARX.

EN KORT LEFNADSTECKNING

AF

HINKE BERGEGREN.

Människorna göra sin egen historia, men de göra den icke på fri hand, icke under s j elf valda, utan under omedelbart föreliggande, genom utvecklingen gifna förhållanden.

Karl Marx: Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte.

Ide länder på kontinenten, där den socialistiska arbetarerörelsen för ett kraftigare lif, brukar det klassmedvetna proletariatet hvarje år i mars samlas till stora möten för att fira de revolutionära händelser, som denna månad har sett. Då drar man sig till minnes resningen år 1848, parisarnes strid (Kommunen) 1871; men — bland mars-minnena glömmes ej heller den 14 mars, Karl Marx* dödsdag. Marx, som den moderna arbetarerörelsen har så ofantligt mycket att tacka för; han, som har smidt så månget vapen, egnadt att stå de förtryckta i deras befrielsestrid till buds; han, hvilkens ord: Proletärer i alla land, för enen eder!hafva blifvit heia den kämpande arbetareklassens krigsrop.

Vid sin död år 1883 var Marx 65 år. Han är nämligen född 1818 i Trier, en tysk stad, som då var halft fransk. Hans fader hette Mordechai, härstammande från ett långt led af rabbiner. Det var i det protestantiska dopet, som fadern år 1824 tog namnet Marx.

Sonen Karl studerade efter aflagd maturitetsexa-men i Bonn och Berlin juridik enligt faderns önskan, enligt egen

lust historia och filosofi; särskildt tilltalades han af den hegelska filosofien, ”revolutionens algebra”, såsom den kallades i Ryssland. Meningen var, att Karl Marx skulle gå den akademiska vägen; men den politiska rörelse, som allt sedan Fredrik Wilhelm den 3:djes död upprört Tyskland, kastade honom in på en annan bana. Han blef journalist och redigerade år 1842 — således vid 24 års ålder — ”Rheinische Zeitung”. Han råkade nu i polemik med ett annat blad om den franska socialismens principer; och märkte Marx därvid snart, att hans studier och kunskaper i detta hänseende be-höfde betydligt utvecklas. Han utträdde ur tidningens redaktion, och — nu begynte hans ”vandringsår”.

Först reste han till Paris, som den tiden var, liksom London i våra dagar, en fristad för alla politiskt förföljda. Här var det som han och Friedrich Engels för första gången möttes, två af socialismens främste kämpar, de där knöto ett vänskapsförbund för hela lifvet.

Från Paris utgaf Marx tillsammans med sin landsman Arnold Rüge “Deutsche-fransösische Jahrbücher”, en tidskrift, hvaraf dock blott två häften utkommo, ty Marx’ artiklar förargade så den preussiska regeringen, att den fick honom utvisad från det ”fria” Frankrike.

Marx begaf sig då till Brüssel, där han och Engels åter träffades, fortsättande sitt gemensamma arbete.

Friedrich Engels var ett par år yngre än Marx. Han var född i Barmen och uppfostrades till köpman. Vid 22 års ålder inträdde han i sin fars affär i Man-ehester, där han dock ej stannade längre än omkring ett år. Äfven Engels hade ryckts med af tidens stora sociala idéer och sjelf debuterat med en genialisk artikel *), som betraktas såsom det första försöket att grunda socialismen på den politiska ekonomien och hvilken artikel oförtydbart inverkat mycket starkt på Marx* egen nationalekonomiska uppfattning.

I Brüssel, där Marx kom att stanna i tre år (1845

— 1848), utarbetade han en afhandling om frihandeln samt skref sitt hvassa svar på den franske socialisten Proudhons arbete ”Eländets filosofi” — hvari Marx’ världsåskådning och nationalekonomiska system redan skönjas i sina konturer.

Men Marx och Engels började nu äfven egna sig åt praktisk agitation. ”Vår afsikt var ingalunda”, skrif-ver Engels årtionden senare, ”att i tjocka volymer till-hviska endast den lärda* världen de nya vetenskapliga resultaten. Tvärtom. Vi voro båda redan starkt med-intresserade i den politiska rörelsen, hade många anhängare bland de bildade, isynnerhet i vestra Tyskland, samt stodo i närmaste beröring ined det organiserade proletariatet. Vi voro förpliktigade att vetenskapligt bevisa vår mening; men lika viktigt för oss var det att vinna det europeiska och närmast det tyska proletariatet för våra åsikter. Så snart vi voro klara med oss sjelfva, gingo vi till arbetet.”

De bildade alltså en tysk arbetareförening, satte sig i förbindelse med de proletariska rörelserna i andra land, med den revolutionära delen af de engelska char-tisterna såväl som med de franska socialdemokraterna o. s. v. Och så hände, att det af tyska flyktingar i Paris stiftade ”Bund der Gerechten” (De rättrådiges förbund) och dess centralråd, hvilket numera var för-lagdt till London, uttalade en liflig önskan, att det måtte komma till en sammanslutning mellan deras och den Marx-Engelska organisationen. Detta lyckades ock-

*) I ofvannämda af Marx och Ruge utgifna tidskrift. Paris 1844. 1 o. 2 häft. S. 81.så. Hösten 1847 hölls en förbundskongress i London, där det bekanta “Kommunistiska manifestet”, skrifvet af Marx och Engels, bief efter flera veckors debatter godkändt. Den nya associationen antog namnet ”Kommunisternas förbund”, hvars första programpunkt lydde: ”Förbundets ändamål är bourgeoisiens störtande, proletariatets herravälde, upphäfvandet af det gamla, på klasskilnaden hvilande borgerliga samhället och grundandet af ett nytt samhälle utan klasser och utan privategendom”. Marx bief dess samhållande kraft och hans ställning som ledare af de klassmedvetna arbetar-nes parti var därmed grundad.

Emellertid framkallade februarirevolutionen 1848 äfven en folkrörelse i Belgien. Regeringen lät då häkta den farliga tyska agitatorn och utvisade honom. Marx for öfver Paris tillbaka till Tyskland, där han (i Köln) jämte Engels och Freiligrath, den berömde frihetsskal-den, samt andra vakna andar grundade ”Neue Rheinische

Zeitung“, en tidning, som var kanske den första, som för arbetarne framhöll, att de hade till fiender alla möjliga slags borgerliga partier, de må kalla sig moderata eller konservativa, demokrater eller liberaler.

Sedan Marx emellertid vid ett par tillfällen blifvit anklagad för revolutionärt skriftställeri och särskildt för att hafva uppmanat till allmän skattevägran, samt då man med anledning af hans slående och rättfärdigande försvarstal ej lyckades få honom fäld, så undertrycktes tidningen och Marx bief helt enkelt landsförvist. Det var i maj 1849.

På nytt vände han till Paris, där arbetarne förberedde ett anfall på den borgerliga republiken. Några förmoda, att Marx tagit del i denna rörelse, andra bestrida detta; vare därmed hur som hälst, ett är visst: utvisad blef han — den fjärde utvisning Marx fick vara med om.

Då fann han en trygg tillflyktsort i London, där han sedan bodde till sin död.

Marx egnade sig nu med den största ihärdighet åt studier, i historia, i nationalekonomi o. s. v., hvarafförsta frukten visade sig år 1859, då ”Kritik af den politiska ekonomien” utkom, som innehåller den första sammanhängande framställningen af hans mervärdeteori och hvari tillika antydes den materialistiska (eller ekonomiska) historieuppfattningen: att produktionen af de omedelbara materiella lifsmedlen i alla tider bildar ett folks utvecklingsgrad eller grundvalen för ett tidsskede, hvarifrån statsinrättningar, rättsuppfattningar, konsten, ja t. o. m. människornas religiösa åskådningar hafva utvecklat sig, och hvarifrån de därför också måste förklaras.

Dock glömde han ej för sina trägna studiers skull den praktiska propagandan. ”Kommunisternas förbund” hade visserligen så att säga sprängts, då dess centralstyrelses medlemmar år 1851 häktades och efter åtta månaders falsk och skändlig ransakning inför domstolen i Köln dömdes till fängelse i 3 à 6 år *). Men Marx uppgaf därmed ingalunda sin stora tanke, som det sägs att en fransk dam skulle ha väckt hos honom, nämligen att få till stånd en internationell förbindelse af arbetare i alla land. Marx såg, huruledes regenterna, konsten, vetenskapen, de stora affärsmännen och industrifurstarne hämta sin styrka genom internationella förbindelser, och han förstod, att om arbetarne skulle kunna nå en högre och bättre existens, då måste deras syn utvidgas, de måste bryta med de nationella fördomarna. Så länge de maktegande, menade han, kunna få folken att i hundratal och tusental slå ihjäl hvarandra utan någon orsak, så länge skola dessa maktegande också begagna detta medel, så snart det inre missnöjet öfver de orättvisa sociala förhållandena vuxit fram starkt och okufligt. För den skull omfattade Marx entusiastiskt den tanken, att få alla civiliserade länders arbetare att sluta sig samman i ett internationellt förbund, och då ett gyn-samt tillfälle därtill yppade sig, var han strax beredd och villig att med energi gripa in.

*) Det bör måhända anmärkas, att hvarken Marx eller Engels var inblandad i denna process.Det är bekant, att Frankrikes menedskejsare, Napoleon III, på flera sätt sökte locka arbetarne på sin sida. Ett af sätten var att låta arbetareföreningar rundt om i landet utse representanter, som på statens bekostnad fingo resa till 1862 års världsutställning i London. Engelska arbetare togo kamratligt emot dem. Härvid är att märka, det England och Frankrike ju sedan århundraden betraktat hvarandra såsom dödsfiender; men under den fraternisering, som nu uppstod, insågo snart både de ena och de andra, att de icke hade något otaldt med hvarann, ja, att arbetarne i alla länder hade gemensamma intressen. Detta sammanträffande var så att säga första anslaget till Internationalens grundande. Visserligen hyste nog ingen af deltagarne minsta tanke i den vägen, men man hade nu lärt känna hvarandra och fått ögonen upp för, att alla tillhörde de samma förtryckta klass.

När det olyckliga Polen hotades af Rysslands förtryck och härar, och de tappra polackar ne stredo för sin frihet, samlades därför åter franska och engelska arbetare — det var i juli 1863 — i afsikt att afgifva sympatiuttalanden för Polen. Men därjämte diskuterades äfven sociala frågor, hvilka .diskussioner fortsattes än lifligare på det stora mötet den 28 september året därpå i St. Martins Hall *). Åter var det en deputation franska arbetare, som rest öfver till London; och den internationella arbetareassociationen uppstod, i det mötet utsåg en komité på 50 personer af olika nationer, som skulle utarbeta program till kongressen i Brüssel följande år.

Karl Marx, som blifvit vald till korresponderande sekreterare för Tyskland, föreläde redan i november för komitén ett utkast till manifest, som också blef antaget. Inledningen är tydlig nog; den lyder:

”Arbetarnes ekonomiska underordnande under dem, som tillegnat sig arbetsmedlen, d. v. s. lifvets källor, är den första orsaken till träldomen i alla dess former,

En stor samlingslokal i London.till det sociala eländet, till den intellektuella förnedringen och det politiska beroendet. Arbetsklassens ekonomiska frigörelse är det stora mål, som hvarje politisk rörelse bör underordnas såsom medel. Alla de bemödanden, som syfta till detta mål, ha hittills misslyckats af brist på sammanhållning mellan arbetarne af olika yrken i samma land samt af brist på broderlig enighet mellan arbetarne i skilda länder. Som arbetets frigörelse icke är ett lokalt eller nationellt, utan ett socialt problem, omfattar detta problem alla de länder, i hvilka det moderna samhället existerar, och behöfver för sin lösning alla länders teoretiska och praktiska samverkan.”

Internationalen utbredde sig med mycken styrka. Marx såg sin älsklingstanke förverkligad. Det var också han, som stod i spetsen för och var själen i detta förbund, som under flera år satte en sådan skräck i hela Europa.

Men sedan också denna internationella organisation strandat eller splittrats, tyckes Marx ej vidare hafva tagit någon personlig del i den praktiska proletärrörelsen. Han egnade nu hela sin tid åt studier och skriftställeri, sände flitigt korrespondensartiklar till amerikanska tidningar och tidskrifter, hvilka ofta väckte ofantligt uppseende och aftrycktes i engelska blad; men framför allt arbetade Marx på sitt förnämsta vetenskapliga verk: Das Kapital, “Kapitalet”, af hvilket dock blott första delen hann utgifvas under hans lifstid ; två delar hafva sedan utkommit, så att säga redigerade af hans vän och stridskamrat Engels.

Dessa hastigt skisserade, spridda bilder ur den store revolutionsmannens lif kunna ty värr blott gifva en svag föreställning om den roll, han spelade och som hans läror efter hans död spelat i den moderna arbetarerörelsen.

Naturligtvis har därvid ”Det kommunistiska manifestet”, såsom det mäst populärt hållna, för visso verkat kraftigast, åtminstone bland de djupa leden. Det ärockså en undervisande agitationsskrift, hvars make näppeligen finnes, spridande en hänförelsens eld vid t och bredt i världen, kallande, väckande det i förtryckets dådlösa, tunga sömn försänkta proletariatet till medvetande om sin ställning och sin makt; afsedt var det att verka som ett maningsrop, för att i alla land värfva anhängare till kommunismen och, som sagdt, för att väcka dem, som ännu äro likgiltiga, manande de lifak-tiga till fortsatt kamp, — sådant är ”Det kommunistiska manifestet”.

Omedelbart efter Napoleon den 3:djes statskupp (1852) skref Marx sin skarpsynta och djärfva bok ”Louis Bonaparte’s 18 Brumaire”, och följande år utkom hans högeligen intressanta ”Afslöjanden från kommunistprocessen i Köln”.

Dessa liksom Marx föregående arbeten ignorerades fullständigt af den borgerliga pressen. Först hans uppträdande i den internationella arbetareassociationen samt första bandet af ”Das Kapital”, hvilket utkom 1867, bröto denna ihjältigandets sammansvärjning, som hade pågått i nära 15 år.

Nu blir hans namn i stället världsbekant; hatadt såsom kanske intet annat, men också äradt och älskadt ”af millioner revolutionära medarbetare, ända från de sibiriska bergverken, öfver hela Europa och Amerika till Kalifornien” *). Han betraktas nu som den s. k. vetenskapliga socialismens teoretiker. ”Kapitalet” blir socialisternas lärobok, d. v. s. detta strängt vetenskapliga inlägg för arbetets rätt är nog alltför svårläst och tungt för den stora publiken, men denna begagnar sig i stället af en bland de många populariseringar, som verkställts i arbetareklassens tjänst.

En af dessa populariseringar är det som här föreligger i svensk dräkt. Dess författare, den tyske socialdemokraten Paul Fischer, söker lämna en kortfattad och dock klar och lättfattlig framställning af Marx’ så epokgörande och så omtvistade värdelära samt bifogar en kort

*) Ur Friedrich Engels tal vid Marx’ graf.resumé af vissa invändningar och förvanskningar, som från den officiella vetenskapens sida blifvit gjorda däremot.

Just emedan den svenska allmänheten så litet känner Karl Marx, bör detta lilla arbete för visso blifva välkommet, såsom ett populärt försök att införa den oinvigde i den store nationalekonomens och tänkarens verk.

*

I.

DEN MARXISTISKA VÄRDETEORIENS SVÅRFATTLIGA PUNKTER.

Förståendet af Marx’ värdeteori utgör förutsättningen för förståendet af Marx’ ”Das Kapital”; och just värdeteorien är det, som bjuder den, hvilken vill intränga i studiet af detta hans hufvudarbete, de största svårigheterna. Framställningen af denna teori må för den skull föregås af en kort sammanfattning af dess svårfattligaste punkter.

Dessa förefinnas såväl i innehållet som i formen. Men då innehåll och form äro på det innerligaste förbundna med hvarandra, innehållet bestämmer formen, så är omvändt förståendet af innehållet beroende af förståendet, behärskandet af formen.

Formens svårtydheter bestå emellertid väsentligen dels i den använda terminologien, d. v. s. den åt de enskilda begreppen och uttrycken gifna, inom bestämda gränser hållna betydelsen, — dels i den använda metoden, d. v. s. i framställningens sätt, i tänkandets helt och hållet egendomliga yttre former, hvari utvecklingen sker.

Den af Marx använda terminologien afviker betydligt såväl från den borgerliga ekonomiens uttryckssätt som ock från det dagliga lifvets. Denna företeelse erbjuder emellertid intet nytt, underligt, vilkorligt. Omman ville följa de enskilda ekonomiska begreppens lefnads-historia genom alla dess skilda epoker, så skulle man finna, hur ofta de likt ormar bytit om skinn. Man skulle lära känna, huru samma företeelse ofta har funnit en annan beteckning och å andra sidan samma beteckning användts på en annan företeelse. Nationalekonomien är ingalunda den enda vetenskap, som vederfarits detta öde. I kemien t. ex., som genomgått en synnerlig snabb utveckling, har terminologien förändrats hvartannat årtionde; den har städse måst rätta sig efter den framåtskridande vetenskapens ståndpunkt och behof.

Marx har öfverändakastat den klassiska storborgerliga ekonomiens terminologi, ej endast därför att den stred emot den nya världsåskådning, som kommit till genombrott hos honom, utan äfven emedan nationalekonomien hade i användandet af sin egen terminologi gått inkonsekvent tillväga. Särskildt gälde detta värdeteorien, och i högre grad för Smith *) än Ricardo **). Om den förvirring, som härskade och ännu härskar inom vulgärekonomien, är naturligtvis här icke tal.

Ehuru Marx’ produktiva ande skapat en hel följd af nya ekonomiska uttryck, så har han dock bibehållit många gamla. Visserligen döljer sig inom det gamla skalet en annan kärna, och båda hafva sammansmält till en ny enhet. Hos ingen annan nationalekonom påträffa vi denna skärpa och detta konsekventa genomförande af terminologien. De ur de faktiska ekonomiska förhållandena härledda begreppen hafva genom mästerlig analys på det skarpaste begränsats i sin omkrets samt på det noggrannaste bestämts beträffande sin betydelse. Men uttryckets specifika bestämdhet, denna

*) Adam Smith, f. i Skottland 1728, död 1790. Med anledning af arbetet “Om nationernas välstånd“ har han erhållit tillnamnet “nationalekonomiens fader“.

**) David Ricardo, f. 1772 död 1823, var den främst© bland dem, som i England utvecklade Smiths lära. Hans förnämsta verk “Nationalekonomiens och beskattningens grunder“ har haft ett afgörande inflytande på den s. k. engelska frihandelsskolan. „

Ofvers. anm.

det marxistiska systemets glänsande, beundransvärda egenskap är tillika å andra sidan en

anledning till talrika misstag för den, som för första gången, utan vidare förutsättningar, ger sig in på studiet af mervärdeteorien.

Det går denne liksom syndaren vid ingången till paradiset, när han ej gjort bot i säck och aska och icke kan uppvisa en kvitterad aflatssedel såsom obligatorisk inträdesbiljett: han släppes icke in. De synder, som häfta vid vår syndare, äro visserligen icke hans skuld, men de trycka icke dess mindre tungt på honom. Han är underkastad en arfsynd, sin uppfostrans synd, de lefnadsförhållanden, i hvilka han vuxit upp och hvari han ännu lefver, kort sagdt: samhällets synd. Må man icke missförstå oss; vi rikta ingen moralisk beskyllning mot samhället, vi visa blott på orsaken till en viss företeelse. Som den i värdeteorien obevandrade är en medlem af det nu bestående samhället, så är hans uppfattning — han må sjelf vara hur kysk och oskyldig som hälst — intet mindre än ren. Han är uppammad med kälkborgerliga åsikter och förblir, äfven om han icke är en vanlig dussinmänniska, fången i vissa, allmänt gängse uttrycks- och tänkesätt. I det dagliga lifvet har han vant sig vid en trivial, utnött användning af en massa uttryck, som tillika spela en roll i den teoretiska ekonomien. Ord som vara, värde, pangar, kapital brukas i hundratals alldagliga vändningar och i en betydelse, som icke kan hålla streck vid en vetenskaplig betraktelse. Den fånge, som efter tio års straff lämnar tukthuset, bär länge tydliga spår däraf. Lika svårt är det att utplåna de spår, som en liknande inrättning, det borgerliga samhället, har inpräglat samt ännu inpräglar i sina medlemmars hjärna. Hvad som är produkten af en mångårig inverkan kan icke utrotas på några timmar; det är seglifvadt och sammanväxt med personen. Dess utrotande kräfver bittra erfarenheter och allvarlig eftertanke.

I stället för att underordna sig de nya lärdomarna, inympar t. o. m. den hederligaste människa på dem sina gamla fördomar — omedvetet; det är just det löm-ska i den samhälleliga arfsynden. Följderna äro missförstånd på missförstånd, och man kommer in i en återvändsgränd. Den, som har tålamod, börjar från början, den otålige springer ifrån alltsamman.

Det kunde tyckas, som om Marx vid uppställandet af sin terminologi hade hängifvit sig åt sitt subjektiva godtycke.

Detta är på intet sätt händelsen. Han härleder några grundbegrepp ur faktiska ekonomiska företeelser och händelser, som han har lärt känna såsom typiska grundformer i det bestående samhället, och framställer alla andra former såsom ledande tillbaka därtill. Däraf följer, att de ekonomiska begreppen stå i ett visst intimt förhållande till det följda tänkesättet, och att deras innehåll först bestämmes af det senare. De förklaras således icke från början genom en för beständigt gällande definition; ej heller komma de tågande i gåsmarsch, paragrafvis, alldeles oberoende af hvarandra, liksom i ”Hand- och uppslagsböcker för köpmän och studerande”, hvari den alfabetiska ordningen ännu fattas. De uppstå tvärtom under förloppet af en utveckling.

Och detta är den grundläggande karaktäristiska egendomligheten ej blott för Marx* värdeteori utan äfven för hans betraktelsesätt af de ekonomiska företeelserna samt deras sammanhang, ja öfverhufvud för den vetenskapliga socialismens af Marx och Engels grundlagda tänkesätt.

Man har kallat denna metod den dialektiska, i motsats till den förut härskande metafysiska metoden. Enligt denna senare voro nämligen tingen i den yttre världen en gång för alla gifna, fasta, stabila, i sig sjelfva förklarliga, alltså af hvarandra oberoende företeelser, och begreppen “eviga idéer”. I filosofien, i naturvetenskaperna, i den politiska ekonomien nådde den sin höjdpunkt i undersökningen af det enskilda, i materialets hopande och klassificering; men åsidosättandet af det inre sammanhanget satte en gräns för dess under-sökning: den blef fastsittande i sin egen stelhets och orörlighets hårda is.

Den dialektiska metoden däremot, utgående från insikten om skilnaden mellan det skenbart oföränderliga, uppfattade alla företeelser från första början i deras sammanhang och rörelse, följde dem i deras tillkomst och utveckling, påvisade vilkoren för deras uppkomst samt lagarne för deras utveckling och undergång. Framträdande i en bestämd period, äro de underkastade en viss utveckling, de klättra uppför en skala af historiska faser, för att, när de hunnit till en viss punkt, åter försvinna. På samma sätt förhåller det sig med begreppen, hvilka icke framställa något annat än bilder af de verkliga tingen och deras ömsesidiga förhållande i

den mänskliga kunskapens spegel. Men därmed har man också uttalat det historiska beroendet icke endast af de ekonomiska utan äfven politiska, rättsliga och moraliska begreppen samt dess sammanhang med de skiftande materiella lifsförhållandena.

Dessa synpunkter förde till en ny historia om naturen och till en ny historia om det mänskliga samhället; dess utförande i enskildheter påbörjades tillika. Denna epok inom vetenskapen knyter sig väsentligen till namnetn Lamarck och Darwin å ena sidan samt Marx, Engels och Morgan å den andra.

I denna nya världsåskådning inträder ”Kapitalets” läsare, och det kostar honom en del besvärligheter att orientera sig i densamma. Den är nämligen ny för de flesta, enär hvardagslifvets tänkesätt, det s. k. ”sunda förnuftet” är alldeles stridande däremot. ”För det är ett ting så eller så, antingen det existerar eller det icke existerar;” ett mellanting finnes icke. ”Det sunda förståndet, en så aktningsvärd kamrat i det hembakade området inom sina fyra väggar” (Engels), är ännu fullständigt fånget i -det metafysiska tänkesättet. Med en viss rätt. Då det i sina beräkningar vill utgå ifrån en viss verklig grundval, så uppfattar det naturenligt de omgifvande lefnadsförhållandena på kälkborgerligt vis såsom möjligast stabila, ehuru dess optimism — genomaffärsstockningar, kriser, bankrutter och liknande institutioner — fått mången omild stöt. I synnerhet har förhållandenas stabilitet blifvit en chimär för proletären, hvadan man också hos honom finner den största mottagligheten för den nya världsåskådningen.

Detta tänkesätt utgör grunden för den socialistiska kritiken och dess slutsatser.

Logikens lagar äro de i det mänskliga medvetandet öfversatta lagarne för det verkliga lifvets rörelse. Den logiska fortsatta utvecklingen af de ur de ekonomiska förhållandena abstraherade grundbegreppen måste för den skull motsvara samhällets faktiska ekonomiska utveckling. Är detta händelsen och sammanfalla den logiska och den historiska utvecklingen, så blir framställningens riktighet obestridlig. Se där orsaken till det marxistiska systemets oangriplighet. Den väg, som Marx slagit in på i och för undersökningen, är den, som numera hvarje allvarlig vetenskaplig historia — äfven ekonomien är en väsentligt historisk vetenskap

— måste slå in på.FRAMSTÄLLNING AF TEORIEN.

a). Varuproduktion; arbetets delning; privategendom.

Ställa vi till den storborgerliga ekonomien frågan, hvad den menar med kapital, så svarar den följande:

“Kapitalet består af råämnen, produktions- och lifsmedel af alla slag, som användas till att frambringa nya råämnen, nya produktions- och nya lifsmedel.

Alla dessa dess beståndsdelar äro arbetets skapelser, arbetets produkter, sam-ladt arbete.

Samladt arbete, som tjänar såsom medel till ny produktion, är kapital.“

Detta är den korta, bevisande förklaringen af begreppet kapital enligt den borgerliga ekonomiens läror.

Alltså ”samladt arbete, som tjänar såsom medel till ny produktion, är kapital.” I enlighet därmed vore redan den första plogen, den första pilen och bågen, den första stenyxan, ja det första mänskliga verktyget öfverhufvud kapital, ty de innehöllo alldeles otvifvelak-tigt ”samladt arbete, som tjänar såsom medel till ny produktion.“

Om du, värde läsare, skulle ha inbillat dig, att kapitalismens tidsålder blott räknar några hundra år, så får du lära dig något annat och bättre af de bor-gerliga nationalekonomerna och deras moderna efterföljare. Enligt deras påståenden har det i alla tider funnits kapitalister. I urtidens historia vimlar det af sådana. Krupp och Rotschild kunna således blicka tillbaka på ett stoltare stamträd, ett längre släktregister än någon som hälst furste af guds nåde eller än en junker, som ännu i dag sitter på sina fäders slott. Och då en gång, när solen har mist sin värme, den sista eskimån fryser ' ihjäl vid ekvatorn, så kommer han att göra det i det höga medvetandet, att han slutar sin tillvaro såsom kapitalist, ty under sitt lif, hur eländigt det än har varit, måste han dock ha ”samlat arbete”, för att använda det till fortsatt produktion.

Ofvan anförda förklaring är helt och hållet värdig den storborgerliga ekonomiens inskränkta tänkesätt, som

dessutom för med sig den kärkomna praktiska anledningen, att proklamera våra dagars samhällsinrättningar såsom eviga institutioner.

Kapitalet består af produktionsmedel etc., följaktligen äro produktionsmedlen kapital. Det är samma bevisföring, som Schopenhauer förhånar på följande sätt: ”Hvarje gås har två ben; du har två ben, alltså är du en gås.”

Hvad är en negerslaf? En människa af den svarta rasen. Den ena förklaringen är den andra värd.

”En neger är en neger. Först i vissa bestämda förhållanden blir han slaf. En bomullsspinnerimaskin är en maskin för att spinna bomull. Under vissa bestämda förhållanden blir den kapital. Lösryckt ur dessa förhållanden är den lika så litet kapital som guld i och för sig är pängar eller socker är sockerpriset.” *) Alla andra begrepp inom den politiska ekonomien undergå samma öde som kapitalet. Liksom det enligt den har ständigt funnits kapitalister, så har alltjämt varuproduktion existerat.

Alla varor hafva uppenbarligen det gemensamt, att de äro arbetsprodukter. Ting, som icke äro arbetspro-

*) Marx: “Lönarbete och kapital“.dukter, kunna öfver hufvud taget icke blifva varor. Likväl äro arbetsprodukter ingalunda nödvändigtvis varor. Lika litet som en neger af naturen är en slaf, lika litet som en människa af naturen är en lönarbetare, lika litet som en kvinna af naturen är en prostituerad, därför att hon under vissa bestämda samhällsförhållanden bjuder ut sig, — ja, lika så litet är en arbetsprodukt af naturen en vara.

Det är endast den storborgerliga ekonomien som ej känner någon timlig gräns för arbetsprodukternas förvandling i varor, enär den icke känner det förflutnas historia; och om den också har kunskap därom, så begår den icke desto mindre de vildaste anakronismer just till följd af, att den är insnärjd i de specifikt borgerliga föreställningarna, i enlighet med hvilka den borgerliga ekonomien fantastiskt konstruerar ihop de ekonomiska förhållandena mellan forntidens människor.

Då ”ekonomien ej känner något annat värde, än värdet af varor” och värdets fenomen således är för-knippadt med varans fenomen, så må vi först och främst betrakta de historiska förutsättningar, vid hvilka varornas uppkomst är bunden.

Såsom historien lär, har utan undantag kommunism varit rådande i de älsta mänskliga grupper, hvilkas samhörighet berodde på den naturliga härstamningens och den outvecklade produktionens föreningsband. Produktionen var gemensam, fördelningen af de vunna produkterna lika och afpassad efter de enskilda med-lemmarnes behof. Tillfredsställandet af behofvet fann sina naturliga gränser i arbetsproduktionens jämförelsevis låga utvecklingsgrad. Arbetets delning förekom ej eller blott i ringa omfattning samt då hufvudsakligen mellan man och kvinna, motiverad af könsskilnaden. Dessa grupper lefde från hand i mun. Gemensamt delade de resultatet af sitt arbetes afkastning. Att skaffa sig sitt uppehälle var mer eller mindre osäkert. Beroendet af naturen, men också den ovilkorliga bestämmanderätten öfver sitt arbetes resultat karaktäriserar deras existens.Om byte kan här naturligtvis icke vara tal.

Ty det är ju alldeles uppenbart, att byte icke kan uppkomma inom ett samhälle, som är grundadt på gemensam egendom. Ett varubyte förutsätter två mot hvarandra sående konkurrenter, som ega uteslutande dispositionsrätt och fullständig privateganderätt till sina varor. En tredje kan således icke hafva någon rätt därtill. Men endast stammarne såsom sådana besitta här oinskränkt egendomsrätt, och blott stammarne såsom sådana kunde här sins emellan utföra byte.

Först därmed är emellertid dess möjlighet, fast ingalunda dess nödvändighet gifven. Därtill måste flera vilkor vara uppfylda. Byte är otänkbart bland människor, hvilkas arbete är jämförelsevis improduktivt och endast afkastar det för lifsuppehället nödiga. Det kräfves följaktligen en viss utvecklad och vinstgifvande produktion, som uppnår ett öfverskott utöfver det omedelbara behofvet. Det är den första förutsättningen.

Men detta öfverskott af produkter kan dock först under vissa bestämda förhållanden leda till byte. Mellan stammar, som stå på fullständigt lika utvecklingsgrad samt producera detsamma, kan det icke bli fråga om något varubyte. Det är därför endast möjligt antingen mellan sådana, för hvilka den naturliga beskaffenheten af den

plats, där de bo, erbjuder ett öfverskott af olikartade produkter, eller mellan sådana, som öfver hufvud taget stå på olika utvecklingsstadier, såsom t. ex. mellan nomadiserande herdefolk och högre stående åkerbrukande stammar. Här hafva vi den andra förutsättningen för varubyte.

Således är förekomsten af en viss samhällelig rikedom och en viss arbetsdelning grundvilkoret för varubyte.

Om vi kasta en blick på människosläktets förhistoriska utveckling, så påträffa vi relativt betydande rikedom först hos de barbariska folkslag, hos hvilka boskapsskötsel utgör den förhärskande formen för uppehällets erforderliga produktioner. Man ser däraf, hur absurdt det är, då Adam Smith samt äfven Ricardolåta människor, som ännu stå på vildars ståndpunkt, på hvilken hufvudsakligen fiske och jakt lämna de nödvändigaste lifsmedlen, helt lustigt drifva bytesaffärer.

Men med hopandet af samhällelig rikedom är också första steget taget till upplösning af dessa på egen-domsgemenskap grundade samhällen. De närmaste betydelsefulla följderna af den framskridande produktionen äro uppkomsten af slafveriet och privategendomen. Produktionens långt utöfver det personliga behofvet stigande afkastning möjliggjorde slafveriet; men å andra sidan skapade den hastigt tillväxande rikedomen^ i synnerhet af hjordar, som kräfde flera arbetskrafter än samhället var i stånd att lämna, slafveriets nödvändighet. Vidare medgaf stegringen af rikedom dess förvandling till privategendom, utan att det helas eller någon enskild medlems intresse behöfde kränkas, medan den omständigheten, att underhållandet och ökandet af hjordrikedomen fann sin naturliga gräns i en gifven landsträckas begränsade fruktbarhet och utsträckning, nödvändigt måste medföra ett sönderfallande. Vi finna därför redan hos de äldsta herdefolken privategendom till djur och människor. Däremot uppstår privategendom till jorden först i en långt senare tid.

Arbetets första delning leder således till byte mellan skilda stammar, till sönderdelandet af sjelfva samhället i klasser — förtryckare och förtryckta —, samt slutligen till den lösa samhällsegendomens förvandling till privategendom.

Vi förbigå här den återverkan, som dessa nya moment utöfvade på de samhälleliga inrättningarnas form. Hvad som dock måste betonas är, att uppkomsten af varubytet är bunden vid en bestämd utveckling af arbetets produktivitet, som framträder såsom arbetsdelning.

Och likaså är den fortsatta utvecklingen af bytet och af varuproduktionen bunden vid den stegrade utvecklingen af arbetsdelningen, alltså beroende af samhällets ekonomiska struktur. ”Sålunda kunna i stora drag asiatiska, antika, feodala och modernt borgerligaproduktionssätt betecknas såsom den ekonomiska sam-hällsdaningens progressiva perioder.” *)

Att betrakta dessa skilda perioder från varuproduktionens synpunkt, skulle här föra för långt. Det må blott anmärkas, att det, som vi nu betrakta såsom varuproduktion, är af mycket ungt datum. Det är klart, att varubytets ursprungliga tillfälliga karaktär och dess beroende af arbetsvinstens stigande utöfver det nödvändiga lifsuppehällets mått icke medgifver frambringandet af produkter direkt för utbyte såsom en väsentlig form af produktion. Först sedan bytet hade skapat varaktiga behof samt blef regel, först då blef den direkta produktionen för detsamma en nödvändighet. Bytet utåt återverkade inåt; det uppstod ömsesidiga förhållanden, som gjorde produktionen af varor till en samhällets särskilda funktion samt förde till en beständig utsträckning af densamma. Så frambragte arbetsdelning mellan skilda samhällen arbetsdelning inom dessa sjelfva. Den bildar den nödvändiga förutsättningen för varuproduktionen, **) medan denna med naturnödvändighet återverkar på arbetsdelningens vidare utveckling.

Den primitiva varuproduktionen tog en jämförelsevis ringa del af det samhälleliga arbetet i anspråk; produktionen för det egna behofvet var dess hufvud-uppgift; den utgör det väsentliga kännemärket icke blott i det antika, utan ock i det medeltida feodala samhället. Nu, i vår tid däremot påträffa vi i länder med utvecklad industri nästan uteslutande varuproduktion, skapandet af produkter för främmande behof\ Utvecklingen består i den gradvisa omgestaltningen af produktion för det egna behofvet till produktion för främmande behof, i den fortskridande förvandlingen af alla arbetsprodukter i varor.

*) Marx: “Kritik af den politiska ekonomien“. Sid. Yl.

**) Varuproduktion förutsätter nödvändigt arbetsdelning, men den senare förutsätter icke ovilkorligen varuproduktion. Jmfr Marx: “Das Kapital“. I. Sid. 9.Så till vida som de skilda, härofvan anförda perioderna framställa stadier i det mänskliga samhällets ekonomiska utveckling, regleras därinom både varuproduktionen och dess motsvarande bytesförhållanden af särskilda lagar, som sins emellan likaledes bilda en utvecklingskedja. Då den epok, som nämnes det storborgerliga samhället, hvars grundval vi funnit vara det kapitalistiska produktionssättet, är varuproduktionens allra högst utbildade form, så äro också de lagar, som härska i den, högst utbildade och af allmännaste betydelse.

Ehuru vi således hafva dess klassiska form i det nutida samhället framför oss, så är det dock fördelaktigt för studiet af dess lagar att gå tillbaka till tidigare, mera outvecklade men på samma gång mindre invecklade former. Förståendet af ekonomiska företeelser fordrar att där observera dem, hvarest vi kunna komma öfver dem i den klaraste gestalt, minst bemängd med främmande, oväsentliga företeelser; å andra sidan är det fråga ^om att konstatera de fenomen, hvilka nutiden uppvisar såsom det nödvändiga resultatet af en rad af sammanhängande utvecklingsformer, hvilka tillhöra det förflutna.

b). Vara och värde; bruksvärde och värde.

Ett föremål, som tillfredsställer ett eller annat mänskligt behof, vare sig direkt såsom lifsmedel eller indirekt såsom produktionsmedel, blir bruksföremål eller egendom.

Härvid är det likgiltigt, om nyttan, som denna sak gör, är inbillad eller ej. Att afgöra den frågan, skulle t. o. m. kunna förorsaka en yrkesfilosof ansenligt huf-vudbry. Men här i ekonomien är det ej fråga om att bevisa i fall ett behof är förnuftigt eller oförnuftigt. För suputen är hans bränvin, för bönesystern hennes bönbok af en likaså otvifvelaktig nytta för dem, som ett rikligt mål mat för en hungrande arbetslös. Såsnart ett ting, sak samma om det är i form af himmelsk eller jordisk manna, tillfredsställer ett verkligt varande behof, så är det för honom, som förnimmer det och betraktadt från hans ståndpunkt, alldeles obestridligt af nytta, alltså bruksföremål.

Ett behof skaffas icke ur världen genom fornuftsgrunder, eller därigenom att vår filosof skulle från allmän mänsklig ståndpunkt icke vilja erkänna det som berättigadt. Hvad han menar vara den allmänt mänskliga ståndpunkten visar sig senare kanhända, att icke vara annat än hans egen klass-ståndpunkt. Likasom allt annat äro äfven de mänskliga behofven relativa; hvad som är ett behof för den ena, är det icke för den andra; hvad det förut var, behöfver det icke vara i dag, och omvändt kunna i dag saker vara nyttiga, som icke voro det förr i tiden.

Ett tings förmåga, att genom bestämda materiella egenskaper vara till nytta, stämplar det såsom bruksföremål eller bruksvärde. Det däri uttryckta förhållandet är ett människans förhållande till naturen, ett naturligt, så att säga fysiologiskt. En länstol t. ex. är bekväm, ej därför att man har rekvirerat den från en stor mekanisk fabrik, eller fått den förfärdigad på beställning hos en liten handtverksmästare, ej häller därför att den är dyr eller billig, utan emedan den är en länstol, en stoppad stol med fyra ben samt ryggstöd. En stekt dufva gör mig samma tjänst, om den flyger 'gratis i munnen på mig eller oin jag på restauranten får betala en krona för den. För min mage är det alldeles likgiltigt.

Ett tings bruksvärde består således allenast i dess naturliga egenskaper. Men i det nutida samhället är dess innehåll därmed icke uttömdt. Inom bestämda samhällsförhållanden uppnår ett ting den förmågan, att kunna utbytas mot ett annat i viss mängd, att blifva bytesvärde och följaktligen vara. Bytesvärdet är alltså något rent yttre, något utifrån tillkommande, icke en naturlig egenskap, som tillhör ett ting i sig sjelft. Tomahawken är ju för indianen ett nyttigt, värdefulltvapen, således bruksvärde, men i allmänhet icke något bytesvärde. Hvilket ytligt, öfvergående ting bytesvärde är, visar den omständigheten, att det kan hafva varit bytesvärde, men är det ej längre i denna stund, fastän dess naturliga egenskaper icke förändrats. En prima donnas falska tandgarnityr är för henne ett bruksvärde både i estetiskt och hygieniskt hänseende, enär det är fördelaktigt för hennes utseende såväl som för hennes matsmältning. Men t. o. m. hennes rikaste beundrare skulle råka illa ut, om han, skramlande med sitt guld, ville göra sig underrättad om hennes tänders bytesvärde.

Ett ting behöfver ingalunda hafva bytesvärde, därför att det har bruksvärde. Bruksvärde och bytesvärde framträda för oss närmast såsom fullständigt skilda sidor hos ett ting, hvilkas enda förhållande består däri, att det, för att öfver hufvud taget kunna utbytas, sjelf-klart förutsätter, att det är nyttigt och således i stånd att tillfredsställa ett mänskligt behof.

Bytesförhållandet mellan tvänne varor är i hvarje gifvet fall ett kvantitativt bestämdt. En viss mängd af den ena varan kan utbytas mot en viss mängd af den andra varan. Båda bestämmas genom bytet såsom lika storheter: de hafva samma bytesvärde, likgiltigt af hvad materia det än består eller med hvilket slag af bruksvärde det är förknippadt. Det är ett enkelt faktum.

Men för att gälla såsom lika storheter, måste tvänne varor tydligen innehålla något likartadt, gemensamt, eller, matematiskt uttryckt: de måste vara kommensu-rabla. Det är öfver hufvud taget vilkoret för att de skola kunna vara jämförliga.

Men jämförliga, likstälda och bytesmöjliga, kunna de icke vara på grund af sina materiella egenskaper, eller såsom bruksvärden. Ting af lika bruksvärde äro icke bytesmöjliga: bröd utbytes icke mot bröd. Bytet förutsätter just en skiljaktighet mellan två varors bruksvärde. Bröd och kol utgöra i bestämda kvantiteter lika bytesvärde, dock icke med hänsyn till deras särskilda naturliga egenskaper, då kol ju tjänar till alstrande afvärme och bröd tjänar såsom lifsmedel. Detta vore lika så orimligt, som om man gåfve ett barn den uppgiften att summera tre päron och tre äpplen. Päron och äpplen äro ju inkommensurabla *). Emellertid kan man göra dem kommensurabla. Om man bortser från deras säregna, skiljaktiga egenskaper, så kan man sammanräkna dem, i det man säger: Tre päron och tre äpplen utgöra tillsammans sex frukter. Men äpplena gälla härvidlag icke mer som äpplen, och päronen icke mer som päron, icke såsom frukter af ett särskildt slag, utan rätt och slätt som frukter. Såsom sådana äro de kommensurabla.

En liknande process försiggår vid bytesvärdets fenomen. Såsom vi hafva sett, är det just bortseendet ifrån, ”abstraherandet från deras bruksvärden, som uppenbarligen karaktäriserar varornas bytesförhållanden.* Vid det kvantitativa jämställandet af fullständigt skilda ting bortser man just från deras kvalitativa skiljaktigheter.

Afkläda vi nu varorna deras särskilda egendomligheter, deras specifika bruksvärde, ”så återstår hos dem blott en egenskap, arbetsprodukternas”, men ej af produkter af arbetets ena eller andra form, — såsom snickeri- eller måleriarbete, ty det är dessa, som skapa bruksvärdets särskilda nytta, — utan af produkter af arbetet rätt och slätt, af arbetet öfver hufvud taget, af lika, oskiljaktigt och allmänt mänskligt arbete.

Såsom förkroppsligande detta arbete, såsom materiella uppenbarelser af allmänt mänsklig arbetskraft äro varorna värde.

Men varorna ega icke blott värde öfver hufvud taget, utan värde af viss storlek, som bestämmes af det kvantum arbete som döljer sig i dem. Detta återigen mätes sjelfklart efter den tid af dagar, timmar o. s. v., som det. kräft.

*) Kommensurabel == mätbar efter samma mått. Inkommensurabel = som ej kan mätas med något gemensamt mått.Det ekonomiska värdebegreppet skiljer sig sålunda ganska väsentligt från hvad man i dagliga lifvet förstår med värde. Enligt storborgarens mening t. ex. har icke endast hans till försäljning uppstaplade varor ett ”värde”; det fina vinet i hans källare, hans havannacigarrer och morgontidningen på hans kaffebord finner han likaledes ”värdefulla”. Med sådana definitioner kan man icke komma någon hvart i ekonomien; och icke desto mindre spöka ännu den vulgära storborgarens jargon och oredighet i vulgärekonomien.

c). Arbetet såsom värdeskapare; “samhälleligt nödvändigt arbete“.

Vi hafva klargjort, hvad värde i strängt ekonomisk mening är; att det är mänskligt arbete, som ligger till grund därför och hvarmed dess storhet mätes.

Denna förklaring bör dock icke uppfattas så, som om hvarje enskild varas värde bestämmes af det kvantum arbete, som producenten i hvarje särskildt fall användt på dess tillverkning. Ty då skulle ju t. ex. det värde, som en oskicklig eller lat skräddare skapat på två dagar vid förfärdigandet af en rock, vara dubbelt så stort som det af

en skicklig skräddare skapade värde, som denne frambragt genom att på en enda dag sy en fullständigt likadan rock. Det är ingalunda händelsen. En varas värde bestämmes icke af den arbetsmängd, som användes af en enskild arbetare, utan af den arbetsmängd, som under produktionens normala genomsnittsbetingelser nödvändigt utföres af en arbetare med genomsnittsgrad af skicklighet och med genomsnitts-arbetsintensitet.

I hvarje visst samhälle äro dessa vilkor gifna; för-blifva de sig lika, så blir också den på en varas produktion nedlagda arbetsmängden lika: ändrar sig de förra, förändrar sig den senare likaledes. Ty arbetets produktivitet är beroende af summan af de samhälleligabetingelser, under hvilka produktionen eger rum. Till dessa vilkor höra arbetarens eventuella utbildning, teknikens ståndpunkt, de sätt hvarpå produktionsorganen samverka, samt naturförhållanden af mångahanda art: såsom jordens beskaffenhet, meteorologiska inflytanden o. s. v. Alla dessa omständigheter äro underkastade förändring och därmed också vinsten af det samhälleliga arbetet.

Men på samma gång växlar äfven arbetsmängden, som är nödvändig för att frambringa samma produkt och följaktligen också dess värde.

Tvänne varors värden stå sålunda i samma förhållande som kvantiteterna af det samhälleligt nödvändiga arbete, som deras produktion kräft. Minskas den arbetsmängd, som är erforderlig för framställandet af en vara, till hälften, t. ex. i följd af införandet af maskiner i handarbetets ställe eller genom förbättrade maskiner i de gammalmodigas ställe, — så sjunker äfvenledes varuvärdet till hälften. En stålpennas värde har på 60—70 års tid sjunkit till ännu mindre än hundradelen af sitt ursprungliga värde.

I detta afseende är alltså begreppet ”samhälleligt nödvändigt arbete” klargjordt. Emellertid kan samma nödvändiga arbetstid hafva blifvit använd på en produkt och produktionsvilkoren kunna hafva förblifvit fullständigt desamma, under det att produktens värde likväl har fallit. Denna företeelse förklaras på följande sätt. Det samhälleliga totalbehofvet af något särskildt slag af produkter är i en viss tidpunkt begränsadt och be-stämdt; det kräfver därför i och för sitt normala tillfredsställande den mängd, som den behöfver, af varan i fråga. Vi antaga, att produktens tillverkning visserligen bedrifves precis på det gamla sättet, men i större skala än förr, medan det samhälleliga behofvet förblir konstant. Artikelns totalprodukt öfverstiger sålunda mängden, som totalbehofvet kan absolbera i normala fall och som ”marknadsmagen” kan fördraga. En del af produkten ingår därför icke i förbrukningen och är alltså öfverflödig och utan nytta. Följaktligen är äfven

Fischer : Marx.det arbete, som nedlagts därpå gagnlöst; det skapar icke bruksvärde och för den skull icke heller något värde. Verkan af denna process är helt enkelt den, att värdet, som förut inneslutits i den för totalbehofvets betäckande nödvändiga mängden af produkter, nu fördelar sig proportionerligt på hela produktmängden, d. v. s. verkan är densamma som om den arbetstid, som är nödvändig för framställandet af hvar och en af de olika varorna, hade blifvit motsvarande förkortad.

Det varuproducerande samhällets producenter skapa, liksom hvarje samhälles producenter, bruksvärden, men bruksvärden icke för sin egen del, utan för andras, icke för eget, utan för främmande, kort sagdt, för samhälleligt behof, hvars storlek är olika vid olika tidpunkter. Däraf följer, att äfven i detta hänseende måste ”samhälleligt nödvändigt arbete“ ligga förborgadt i varorna.

Samhälleligt nödvändigt arbete är sådant, som skapar samhälleligt bruksvärde och som verkställes under produktionens samhälleligt normala betingelser, samt som slutligen uppenbarar sig i omfånget af sina produkter, som motsvarar totalbehofvet. Samhälleligt nödvändigt arbete i denna mening är tillika — inom det varuproducerande samhället — värdebildande arbete.

Då vi redan betraktat de inflytanden, som frambringa värdeförändring, så förutsätta vi numera varor, som innehålla samhälleligt nödvändigt arbete.

Det arbete, som alstrar varor, bör därför betraktas från två synpunkter: dels såsom skapande bruksvärde, dels såsom frambringande värde.

Såsom skapare af bruksvärden d. v. s. ”såsom nyttigt arbete är arbetet en beständig naturnödvändighet, ett af alla samhällsformer oafhängigt lifsvilkor för människan, för att förmedla ämnesväxlingen mellan människa och

natur, således det mänskliga lifvet.” *) Men värdeskapare kan det blott vara i ett samhälle med systematisk arbetsdelning och oberoende producenter.

*) Marx: “Das Kapital“ I. Pag, 9.Ur bytesförhållandets faktum lärde vi känna det arbetes natur, som ligger till grund för värdena. Detta arbetes egenskap bestod däri att vara egenskapslöst, icke kvalitativt bestämdt, konkret, nyttigt arbete, utan kvalitetslöst, lika, allmänt mänskligt arbete. För frambringandet af skilda bruksvärden kräfvas arbeten af de mest olika slag. Såsom värdebildande arbeten ställas alla i en bestämd mängd i jämbredd med hvarandra, bondens arbete med fabriksarbetarens, stenhuggarens med sömmerskans, det mest komplicerade med det allra enklaste. De reduceras sålunda samt och synnerligen till lika mänskligt arbete. Att denna reduktion ständigt försiggår, bekräftar erfarenheten. Produkter af de mest skilda slag framställa såsom varor i vissa kvantiteter lika värde. Hvad verkligheten städse stadfäster, synes vid första ögonkastet orimligt. Betänka vi emellertid, att fordomdags, vid arbetets outvecklade delning, väfde en person den ena dagen, den andra dagen tillskar han af det väfda tyget en dräkt; att sålunda skilda slag af arbeten blott framträda såsom variationer af samma arbetskraft, samt att i det nutida samhället fördelas den samtliga arbetskraften, afpassad efter behofvet, i ofta växlande proportioner på de olika arbetsgrenarna och att således de särskilda slagen af arbete äro blott att uppfatta såsom skilda slag af samma mänskliga arbetskraft i form af hjärna, muskel, närver, så blir detta fenomen (alla skilda arbetens reduktion till genomsnittsarbete såsom deras enhet) lätt begriplig. För öfrigt, begripligt eller ej, fenomenet sjelft påverkas icke däraf. Det försiggår genom en produktionsorganen omedveten lag ”bakom ryggen på producenterna”.

En vara såsom helhet af bruksvärde och värde innehåller alltså arbete af dubbel karaktär, bruksvärdebildande och värdebildande. Det förra är konkret, nyttigt, ändamålsenligt arbete, det senare abstrakt, obestämbart, allmänt mänskligt arbete. Det förra är underkastadt produktivkraftens förändring, men det är ej det senare. En viss arbetsmängd framställer städse alldeles samma kvantum af värde, hvilket kvantum afprodukter den också förmår att skapa. Denna förvånande företeelse förklaras genom den olika arten af det i varorna liggande arbetet.

d). Värdeformen och dess förvandling till Ränningar.

Under det att det arbete, som nedlagts på en varas frambringande, åter uppstår såsom dess värde, så kommer den enskilda varans värde, hvilket icke kan synas, kännas eller förnimmas på varan såsom sådan och följaktligen framställer så att säga en abstrakt egenskap, att träda i dagen i bytesförhållandet, i det samhälleliga förhållandet mellan tvänne varor. Bytesvärdet bildar således den form, hvari en varas värde framträder.

Den enklaste formen för bytesförhållandet mellan tvänne varor är: x vara A = y vara B eller 15 meter lärft = 1 rock. Den ena varans värde uttryckes påtagligen i en annan vara, eller med hänsyn till en annan vara, således relativt, under det att denna senare utgör ämnesgrunden, materialet för den förras värdeuttryck, dess ekvivalent. Den förra varan befinner sig i relativ värdeform, den senare i ekvivalentform. De spela tvänne skilda roller, som ömsesidigt utesluta hvarandra. Visserligen kan såväl lärftets värde uttryckas i rocken såsom ock omvändt rockens värde i lärftet, men dock icke samtidigt. Tvänne pojkar, som leka polis och ”full karl”, kunna icke på samma gång uppträda i båda rollerna, utan de kunna endast efter öfverenskommelse omväxlande utföra den ena eller den andra rollen. Tvänne varors relativa värdeform och ekvivalentform utgöra likaså oskiljaktiga som oförenbara motsatser.

Rock och lärft äro emellertid blott jämförliga såsom delar af samma samhälleliga enhet, såsom värden. Men deras värde kommer först fram ur denna synpunkt. En vara, betraktad i och för sig, är visserligen värde,men uttrycker ännu intet värdeförhållande. Den kan icke i sig sjelf framhäfva sitt värde. Det är hvarken i varan sjelf kroppsligt förnimbart, ej heller förmår den att uppenbara sitt eget värde. Den kan icke vara sitt eget värdeuttryck, eller göra sig sjelf till uttryck för sitt eget värde.

Vidare uttryckes ej den ena varans värde i den andras, lärftets värde ej i rockens, utan i rocken såsom sådan. ”1 detta förhållande gäller rocken såsom existensform för värde, såsom värdeting”. En varas värde uttryckes därför i den andra varans bruksvärde. Ett bruksföremål, som tjenar såsom ekvivalentvara, gäller för den skull blott såsom värdekropp. Då en varas värde måste framträda såsom ”verklighet”, så kan detta blott ske i och genom det

kompakta bruksvärdet af dess ekvivalentvara, som således framställer förkroppsligandet af mänskligt arbete.

Trots sin stora lärdom kunde Faust icke upptäcka något särskildt hos pudeln. Hur besynnerlig pudeln än föreföll, var han dock en pudel. Faust kunde ej tyda pudelns gåta. Men då hunden gömt sig bakom spiseln och plötsligt trädde fram som en kringresande studiosus, då förstod Faust sammanhanget. Han insåg å ena sidan, att främlingen visserligen bar en students skepnad, men blott var ett förkroppsligande af den diaboliska anden; å andra sidan märkte han af likheten mellan hundsjälen och studentsjälen, att äfven i pudeln dolde sig den diaboliska anden. Här gäller således den kringresande studenten blott såsom existensform för den diaboliska anden.

* *

*

Vi hafva sett, hvilka vilkoren äro, hvarunder en vara kan gifva uttryck åt sitt värde. Nämligen att för det första dess värde icke kan blifva synligt i varan sjelf. En vara är ett naturföremål af hvilket som hälst slag med olika egenskaper, hvaribland dock ej dess värde befinner sig. Man kan icke se på en sockertopp, onxden öfver hufvud taget har värde. — För det andra kan man icke uttrycka värdet af en sockertopp i en annan sockertopp. Det vore en tavtologi, som blott bestyrkte, att lika mängder af en vara ha samma värde.

— För det tredje kan man ej heller uttrycka en sockertopps värde i värdet af en annan vara t. ex. järn. Man skulle därmed endast konstatera, att båda innehålla något likartadt; men den kvantitativa bestämdheten skulle fattas i ett sådant förhållande. Det återstår blott ett: sockertoppen uttrycker sitt värde materiellt, i järnets förkroppsligade bruksvärde.

Men järn gäller här icke som järn, utan blott såsom mängd af en sak. Det framställer intet annat än ett förkroppsligande af värde, värde som så att säga förtätats till järn, så att en viss bestämd mängd järn alltid representerar en bestämd mängd af värde. I denna järnets funktion ligger ekvivalentens väsen.

Hvilken roll järnet härvid spelar — och liksom järnet hvarje annat ting såsom ekvivalentvara — framstår synnerligen klart genom ett exempel af Marx. En sockertopps vikt lika litet som dess värde står prägladt på den; dess vikt uttryckes för den skull genom järnstycken af bestämd tyngd. Järnet gäller icke heller här som järn, utan som vikt, som representant för tyngd, såsom kropp som intet annat framställer än tyngd; dess öfriga egenskaper äro likgiltiga.

Samma roll, som järnet spelar beträffande viktförhållandet mellan sockertoppen och vikterna, spelar det beträffande deras värdeförhållande, om man bortser därifrån, att tyngden är en naturlig egenskap hos båda, medan deras värde är allt annat, ja snarare något ”rent samhälleligt”. Icke dess mindre betraktar människan ekvivalentvarans egendomliga funktion, så snart den en gång är faststäld, såsom framsprungen ur dess inre natur, i synnerhet då den befinner sig i sin högsta utvecklingsform, som pängar. Denna illusion bedrager «ock nationekonomerna, hvilka ofta utan vidare pläga ur en företeelses tillvaro härleda dess naturlighet, nödvändighet och eviga bestånd.På samma sätt som ekvivalentvarans kropp blir uttryck för värdet, så blir bruksvärdebildande arbete uttryck för värdeskapande, d. v. s. särskildt, konkret, nyttigt arbete för abstrakt, allmänmänskligt. Och slutligen framträder enskildt arbete på samma gång såsom samhälleligt arbete, alltså såsom sin motsats.

En varas bytesförhållande till en annan vara är tydligtvis den mest outvecklade värdeformen. Det är den ursprungliga formen, hvari arbetsprodukter på ett tidigt historiskt stadium först blefvo varor i och genom öfvergående byte. Med varuproduktionens utveckling förändrar sig värdeformen. Som ekvivalentvaran blott har den uppgiften att föreställa värde, så är det likgiltigt, vid hvilket bruksvärde denna funktion är häftad. En varusort låter därför utbyta sig mot flera andra, hvilka först genom sin olikhet fullt bekräfta, att de här endast gälla såsom representanter för värde. Denna den ”utvecklade värdeformen“ träder i verksamhet där, hvarest hufvudsakligen en arbetsprodukt utbytes mot flera andra varor, t. ex. hos Nordamerikas indianer, som utbyta pelsverk mot allt möjligt.

I denna andra form ligger redan den tredje utvecklingsformen fördold. Utbytes nämligen å ena sidan en vara mot

flera, så utbytas å andra sidan flera varor mot en enda. Därmed uppstår den ”allmänna värdeformen”, hvilken otvetydigt uttalar, att det arbete, som ligger förborgadt i alla varor, utan skilnad gäller lika, och att åt den allmänna ekvivalenten anvisas rollen att fungera såsom allmänt förkroppsligande af omedelbart samhälleligt arbete. Liksom Kristus är den mänsko-blifna guden, så är ekvivalentvarans kropp det förkroppsligade värdet, ”allt mänskligt arbetes synliga inkarnation”.

En vara, som uteslutes såsom allmängiltig ekvivalent från den öfriga varuvärden, gör tjänst som pangar.

Under tidernas lopp hafva skilda ting uppträdt i denna roll, t. ex. boskap, slafvar, vapen o. s. v.; slutligen ädla metaller. Varans pänningform förutsätter redan en utvecklad varuproduktion, ett omfångstrikt varubyte. Metallpängarnes företeelse framvisar utantvifvel något mystiskt. Den ytliga iakttagaren ger sig till freds, då han erinrar sig, att andra varor hafva förut spelat samma roll, och att ädla metaller, som förut varit varor liksom alla andra, blott genom sina särskilda egenskaper (såsom oföränderlighet, delbarhet) definitivt eröfrade sin ställning. Emellertid är pänninggåtan därmed ingalunda löst. Den består icke i pängars funktion såsom allmän ekvivalent. Denna senare är blott den vidare utvecklade formen af den enkla ekvivalenten. Pänningens gåta består sålunda i sin ekvivalentform öfver hufvud taget.

Att pängar äro varor, är lätt att inse. De storborgerliga ekonomerna bruka därför med förkärlek denna nötta fras till sin käpphäst. Men däri ligger ingen svårighet. Icke insikten om, att pängar äro varor, utan huru en vara kan förvandlas till pängar, lämnar förklaringen af pänningens väsen. Att säga, det pängarne förekomma först på en bestämd höjdpunkt af varuproduktionen, är detsamma som att blott konstatera ett faktum. Man kan först förklara detta genom förståendet af det enkla förhållandet mellan vara och vara, hvilket redan i sig innebär fröet till pänningarnas tillblifvelse. Marx är den första, som löst detta problem.

e). Samhället och varans väsen.

Ett bruksföremåls naturliga förhållanden till människan äro ofantligt enkla. Alla naturprodukter bli omedelbart eller först efter att ha blifvit omformade genom sin verksamhet ett nyttigt ting. Äfven varan är ett sådant; såsom bruksvärde uppvisar den således intet underbart. Lika litet ligger det något obegripligt däri, att till dess produktion kräfves mänskligt arbete och det i bestämd mängd, eller däri, att produktionen är samhällelig. Det oförklarliga ligger i sjelfva förhållandet mellan vara och vara, i den omständighetenatt på någon viss samhällets utvecklingsgrad, som ut-märkes genom arbetsdelning och privata producenter, antaga arbetsprodukterna den egendomliga formen af varor.

Vi hafva här ofvan sett, att det finnes samhällstillstånd, där arbetets produkter ej blifva varor, nämligen i tider då mänskligheten ännu gick i barnskorna och ännu var ociviliserad, likasom äfven i nyare tiden t. ex. hos de gammalindiska familjekommunerna och Amerikas indianer. Producerandet af det för samtliga medlemmar nödvändiga lifsuppehället sker planmässigt. Af den till buds stående totalarbetskraften användas behofvet motsvarande mängder i och för producerandet af skilda bruksföremål. Det samhälleliga arbetets resultat fördelas på häfdvunnet sätt mellan alla. Hela produktionsapparaten är enkel och genomskinlig.

En patriarkalisk bondefamilj framställer en liknande, i sig afslutad produktionsorganism, hvari emellertid en viss arbetsdelning förefinnes. Allt efter köns- och åldersskilnad blifva medlemmarne satta till de skilda funktionerna i arbetet, hvilket är riktadt på det för familjens egna behof nödvändiga. Ej heller här äro arbetsprodukterna varor. De olika slagen af arbete såsom åkerbruk, boskapsskötsel, spinnande, väfvande o. s. v. gälla endast såsom familjearbetets särskilda samhälliga funktioner.

Tänka vi oss så till sist ett samhälle, som är grundadt på egendomsgemenskap beträffande alla produktionsmedel. Det samhälleliga totalbehofvet låter sig här fastställa i öfverensstämmelse med erfarenheten, både behofvet af direkta bruksartiklar och af föremål, som tjena till fortsatt produktion. Då arbetets produktivitet samt totalbehofvet äro gifna, så vet samhället, i hvilket omfång det måste fördela den likaledes gifna arbetskraften på de skilda produktionsgrenarna. Arbetets produkter skulle här lika litet vara varor som i de förra exemplen. Arbetetstiden toges blott med i räkningen i och för reglerandet af sjelfva produktionen; om tillika såsom

måttstock för fördelningen, det är oväsentligt och beror lättbegripligt på yttre omständigheter.I alla dessa samhällsformer är produktionen jämförelsevis tydlig och öfverskådlig. De produktiva krafternas rörelser ingripa där planmässigt i hvarandra, hvadan den ekonomiska organismens lif är af en viss trygghet och öfverskådlighet. Arbetsdelningens samhälleliga system kunde vara än så kompliceradt, men så länge samhället sjelft funktionerar såsom produktionens samfälda ledare, såsom alla frambragta bruksföremåls omedelbara upp-hof och moder, kunna de samhälleliga förbindelserna icke träda, hemlighetsfulla och hotande, såsom främmande makter människorna till mötes. Sådana samhällen, som de anförda, utmärka sig för producenternas makt öfver sina produkter, hur rikligt eller otillräckligt lifs-källorna än må flöda.

Må vi nu kasta en jämförande blick på ett samhälle med varuproduktion. Dess mest utvecklade form är våra dagars kapitalistiska samhälle. Här finna vi en komplicerad arbetsdelning, hvars lemmar utgöra den samhälleliga produktionskroppen; men hvad vi genast sakna, det är dess planmässiga samverkan, dess enhetliga sammanfattning till ett känd t, förut bestämdt resultat. Ty då privategendom är rådande i ett samhälle med varuproduktion och följaktligen de särskilda arbetena uppträda såsom af hvarandra oberoende privatarbeten, hvilket vilkor just har till följd arbetsprodukternas förvandling till varor, — så är hela produktionsorganismen splittrad i ett stort antal sjelfständiga faktorer, hvilka skenbart icke äro underkastade något gemensamt sammanhang, utan öfverlämnade åt sitt eget suveräna godtycke. Vi säga skenbart, enär i sjelfva verket de samhälleliga sammanhangen alltjämt bestå, fast förborgade och hemliga, omedvetna för producenterna, men därför icke mindre verksamma.

Varuproduktion är produktion för anclras behof; hvar och en producerar, hvad han icke har behof af, och förbrukar hvad han icke producerar. Därmed är ett slags ömsesidighetsförhållande skapat, som fast sammanfogar samhällets skenbart sönderfallande element. De enskilda producenterna bilda därför detsammas nöd-vändiga organ; men icke dess mindre är det förborgadt för dem, i hvilket sammanhang de sjelfva stå till hvarandra. Men då ett sådant existerar, så måste det visa sig någonstädes, komma i dagen, och det måste tydligen just ske där, hvarest producenterna framträda ur sina skilda, hvar för sig bestående produktionssfärer samt komma i beröring med hvarandra. Detta är fallet vid utväxlandet af deras produkter, i bytet.

Här ligger språngbrädet för förståendet af varans väsen.

Då sammanhanget, som består mellan producenterna sjelfva såsom produktionsorganismens nödvändiga beståndsdelar, framträder beständigt och regelmässigt i bytet, i deras produkters förhållande till hvarandra såsom varor, så förskrifver sig i deras ögon detta sammanhang från varorna. Producenternas samhälleliga förhållanden förvandlas i deras ögon i deras arbetsprodukters samhälleliga förhållanden.

Arbetsprodukter äro i och för sig ting, som lämna hvarandra alldeles oberörda. Det existerar inga hemliga samhälleliga förbindelser dem emellan. De hafva icke den minsta orsak att personligt föreställa sig för hvarandra såsom värden. Människan är det, som först sammanför vissa förbindelser hos dem. Varor äro således så att säga lefvande vordna, besjälade arbetsprodukter; men deras själar spöka endast i producenternas hjärnor. De rörelser, som deras arbetes skapelser utföra i bytet, tyckas dem härstamma från dessa skapelsers eget initiativ och inre natur; likasom ett barn menar om dansande marionetters rörelser.

Samhällsförhållandenas band, som omsluter varuproducenterna, omskapa dessa, till följd af sitt inbillade individuella oberoende, till ett sina arbetsprodukters verkliga samhälleliga band. Byte, värde, värdestorhet betrakta de såsom gifna, naturliga, så att säga i blodet inträngda egenskaper. Det på varornas frambringande nedlagda arbetet förefaller såsom deras eget inneboende värde, arbetenas likhetsförhållanden såsom varornas verkliga värdeförhållande, de frambragta arbetenas be-stämda mängder och tidrymd såsom varornas värdestorheter, de bytesförhållanden, som producenterna ingå, såsom deras arbetsprodukters förhållanden, kort sagdt personernas förhållanden såsom sakernas.

Denna sällsamma fördom, som är egen för människorna såsom varuproducenter, måste anses beroende af det varuproducerande samhällets form. Då dess medborgare äro privata producenter, så går öfverblicken öfver den samfälda samhälleliga produktionsorganismens spel nödvändigtvis förlorad för dem. De obevekliga lagar, som

de vid utöfvandet af sina samhälleliga funktioner äro underkastade, stå därför icke sjelfskrifna i deras medvetande. De komma i dagen i varubytet; de synas följaktligen icke såsom människornas lagar, utan som tingens lagar, hvilka människorna dock måste lyda. Människornas beroende af hvarandra är således förklädt i ett människornas beroende af tingen. Hvad som styrker dem i deras föreställning är, att varubytet och icke samhällets medvetna vilja utgör produktionens synliga regulator, och därtill en mycket våldsam regulator, såsom den t. ex. gör sig gällande vid plötsligt varierande bytesförhållanden, i produktionskriser o. s. v. Varuproducenten står alltså under sin egen produkts välde.

Den slöja, som för medborgarne i ett samhälle med varuproduktion döljer deras egna förhållanden, döljer för dem tillika den sanna karaktären hos deras egna tjänsteandar, varorna. De utsmycka för den skull sina produkter med samhälleliga naturegenskaper, med öfvernaturliga förbindelser, som äro alldeles främmande för dessa produkters väsen. De likna de ociviliserade såväl som de civiliserade fetischdyrkarne, hvilka pådikta de afgudar, de med hand eller hufvud sjelfva hafva skapat, växelförhållanden såväl till hvarandra som till dem, hvilka egna dem dyrkan, — afgudar, under hvilkas herravälde de ej endast förmena sig stå, utan verkligen stå. Hjärnspöken äro icke mindre verksamma än verkliga makter, de äro blott deras maskerade former. Samma fenomen visar sig vid en undersökning af varans karaktär. Marx talar därför om dess fetischism.Den klassiska ekonomien har icke upptäckt varans fetischkaraktär. Den har visserligen funnit värdet såsom varuinnehållet, men icke afkastat den helgongloria, som svävfade öfver arbetsprodukterna i deras värdesgestalt, utan låtit den lungt fortfarande bestå. Detta märkliga fenomen är grundadt i ett samhälle med varuproduktion och oupplösligt förenadt därmed. Det kan först försvinna i ett samhälle, i hvilket arbetsprodukterna glida ut ur varornas slöja, d. v. s. i ett samhälle, som är byggdt på egendomsgemenskap.MARX VÄRDETEORI OCH DEN OFFICIELLA VETENSKAPEN.

Det är icke vår mening att afslöja de otaliga missförstånd, som den storborgerliga nationalekonomiens försvarare i våra dagar hafva gjort sig skyldiga till vid sin kritik af den marxistiska värdeteorien. Vi vilja blott uppehålla oss vid några ofta återupprepade invändningar samt blotta en del mera betydelsefulla missförstånd, som ligga till grund för dessa.

De storborger]iga nationalekonomerna hafva förklarat Marx' värdeteori vara det egentliga bålverk, hvarmed socialismen står och faller. De åberopa sig härvid icke endast på uttalanden, som hafva gjorts i den socialistiska pressen; nej, de påstå helt ogeneradt, att, om den marxistiska värdeteorien är helt och hållet riktig, så kan icke en enda invändning mera höjas emot socialismen, att dess seger då är oundviklig. Sedan de med högtidlig patos förklarat, att värdeteorien är den "archi-mediska punkten", hvarmed socialismen vill "lyfta det storborgerliga samhället ur dess gängor", gå de till sitt verk. Med deras kritiska svärds skarpa ägg blir värdeteorien efter några sammandrabbningar i grund slagen: socialismen är tillintetgjord och — samhället räddadt.I nästan alla kritiker öfver det marxistiska systemets grundval tillspetsar sig frågan om riktigheten eller oriktigheten af värdeteorien i följande alternativ: antingen förkastande af Marx värdeteori eller samhällets omstörtning! Man ser, att det rör sig om den marxistiska värdeteoriens betydelse. Det torde alltså vara lämpligt, att här närmare belysa denna fråga, då just om den härskar inom vulgärekonomien en upprörande förvirring. För ängsliga kälkborgare, som ej gärna vilja stå inför ett antingen-eller, må här genast anmärkas, att detta alternativ är formellt falskt och framsprunget ur ett virrvarr af missförstånd, som vi vilja göra oss mödan att söka bringa klarhet uti.

Att värdeteorien är af stor betydelse, därom äro Marx-kritikerna eniga. Så t. ex. säger prof. Knies: "Denna fråga (nämligen om värdeteorien) är måhända den viktigaste detaljfrågan i våra dagars nationalekonomi". Det är ej heller tvifvel underkastadt; men Knies tillägger: "och den betydelsefullaste för det sociala lifvets förestående utveckling".*) Dock, förhåller det sig verkligen så? Är frågan om värdeteorien den betydelsefullaste för samhällets utveckling? Herr professor Knies säger ja och hans akademiska kolleger likaså.

Denna sin mening öfverflytta de sans façon på Marx. Emedan de inbilla sig, att en värdeteori kan vara af direkt inflytande på samhällets utveckling, förutsätta de utan vidare samma inbillning hos Marx. Läggande sitt eget vulgärekonomiska åskådningssätt som måttstock för Marx' teori, göra de sig skyldiga till den kolossala villfarelsen, att betrakta värdeteorien icke endast såsom utgångspunkten för hans kritik af^den storborgerliga

ekonomien, utan ock såsom grundvalen för hans socialistiska fordringar. De missförstå således fullständigt den roll, som värdeteorien spelar.

Hvad är då värdeteorien? Huru kom Marx till värdeteorien? Hvilken ställning intager den i hans kritik

*) Prof. K. Knies: Die polit. Oekonomie vom geschichtlichen Standpunkt.af det nutida samhället, och i hvilket förhållande står den till socialismens positiva fordringar? Att besvara dessa frågor, det är detsamma som att kort öfverskåda den teoretiska utveckling, Marx sjelf följt.

* *

*

Marx utgick från Tföreteelserna i det bestående samhället; de fakta och verkliga händelser, som det uppvisar, äro de mest omedelbart gifna; de utgöra undersökningens naturliga utgångspunkt. Men ett iakttagande af fakta är ingalunda ett förstående, en förklaring af desamma. Det gälde alltså, att utfinna lagarne, som alla dessa företeelser äro underkastade, samt att klargöra sammanhanget, som slingrar sig i uppenbara och förborgade trådar omkring samhället och bestämmer alla dess rörelser och yttringar. Marx märkte tydligt, att det storborgerliga samhället var stadt i en upplösningsprocess, i formandet af motsatser, som trädde allt mäktigare, sjelfständigare, allt mera medvetet emot hvarandra. Men endast ur sin tillvaro kunde samhället med sina motsatser icke förklaras. Det gälde sålunda ej blott att lära känna hvad samhället är, utan äfven hvarifrån det utvecklats och hvarthän det går. Marx riktade för den skull sin blick på de samhällets skilda utvecklingsstadier, som han ännu såg omkring sig i lefvande verksamhet: England, redan i stor utsträckning industriellt, andra länder såsom Frankrike och Tyskland stadda i öfvergång från feodalism till industrialism, och åter andra nästan fullständigt i feodalismens fjättrar. Utvecklingens rörelse eller riktning låg dock i öppen dag. Men huru nu förklara denna utveckling? Hvilka lagar lågo till grund för den? Den verkliga förvandlingsprocessens orsaker voro, det märktes vid första ögonkastet, ekonomiska. Följaktligen gälde det, att uppsöka lagarna för det sig ungdomligt utsträckande och utbredande borgaresamhället. Härvid kunde Marx taga den engelska ekonomien till utgångspunkt. England, landet med den mest utvecklade industri, storborgare-samhällets klassiska säte, hade också frambragt de män, som bäst hade förstått och uttalat dess eget väsen, dess egna lagar. Ricardo hade analyserat det borgerliga samhällets ekonomiska företeelser samt, i tillslutning till sina föregångare, fastställt såsom dess grundlag den teorien, att mänskligt arbete och det allena utgör varuvärdets orsak och måttstock och att alla ekonomiska företeelser i samhället äro att föra tillbaka till denna lag. Men medan Ricardo ansåg densamma såsom en evig naturlag för hvarje mänskligt samhälle, insåg Marx, att den blott framstälde grundlagen för ett samhälle i en viss historisk fas, nämligen för det nutida samhället, och att den, med några väsentliga modifikationer i Ricardo's formulering, just i våra dagar är i full verksamhet samt erbjuder nyckeln till förståendet af de ekonomiska företeelserna i det nutida samhället.

Bildade å ena sidan värdelagen slutpunkten i den tankegång, som kom till klarhet hos Marx, och så att säga höjdpunkten i hans insikt om den borgerliga världen, så var den å andra sidan den nödvändiga utgångspunkten för en detaljerad kritik af densamma, för fastställandet af de borgaresamhället behärskande ekonomiska lagarne, deras rörelse och tendens, hvilka, såsom Marx påvisade, äro att härleda och historiskt bevisa ur värdeteorien. Så blottade han det borgerliga samhällets samtliga pulsådror och påvisade samtidigt symtomerna för dess skeende förvandling, dess sammanstörtande, som ohäjdadt går framåt, och i hvilken utveckling proletariatet är kalladt att spela den afgörande rollen.

På denna faktiska, för alla seende märkbara förvandlingsprocess, som utspelas i det nutida samhällets midt, baserade Marx sina socialistiska fordringar. Detta är också den grund, hvarpå det tyska arbetarepartiet nu står och som bestämmer riktningen för dess politiska aktion.

Hvilken roll spelar följaktligen värdeteorien? Den är det bestående samhällets ekonomiska grundval och utgör alltså för Marx utgångspunkten för kritiken af detta samhälle. I hvilket förhållande stå sålunda socia-

lismens positiva fordringar till värdeteorien? I intet som hälst förhållande ! De ha icke det minsta

med den att göra!

Man må härefter värdera dessa vulgärekonomers illusioner, som inbilla sig, att Marx' värdeteori är den grundval, hvarpå ett nytt samhälles byggnad skall uppföras. Hundratals exempel skulle man kunna anföra, som visade, att nästan alla Marxkritiker äro fångna i detta rent otroliga missförstånd. Det är detta grundmissförstånd, hvarifrån de utgå vid sin kritik af teorien. Nu skulle man åtminstone kunna tro, att Marx dock någon gång har fällt ett yttrande, som berättigade dessa herrar till deras uppfattning. Eller att de dock åtminstone anförde ett ställe ur Marx' skrifter, hvarpå de kunde stödja sin mening. Men intet af allt detta, icke ett citat!

Detta har dock till sist något gått upp äfven för dem. Professor Kleinwächter i Gzernowitz försökte därför att draga sig och de sina ur affären på följande mera löjliga än retsamma sätt. Han säger: *) ”Arbetet skapar (bytes-) värde — det är den första sats, från hvilken Marx utgår”. Här må anmärkas, att Marx aldrig har uppställt en så allmän sats. Hvad han visar är just hvilket arbete och huru det skapar värde. Prof. Klienwächter fortfar emellertid:

”Den andra satsen, som Marx lägger till grund för sin argumentation och som han visserligen icke framställer i denna precisa form, men dock förutsätter såsom något sjelfklart, lyder: ”Hvar och en är enligt den naturliga rätten egare af det, som han frambragt genom sitt arbete” — eller mera precist: ”af det värde, som han skapar genom sitt arbete.”

Kleinvächter säger alltså: Marx, han är en slug karl; han uttalar visserligen icke den där satsen ”i denna precisa form”, han uttrycker den icke heller i oprecis form, ja han säger den öfver hufvud taget icke

*) Kleinwächter : Die Grundl. u. Ziele d. sogen. Wissenschaft. Sozialismus.alls, utan han förutsätter den såsom sjelfklar. Jag, Friedrich Klienwächter, professor i politisk ekonomi, försäkrar eder på min professorsära, att Marx förutsätter den satsen.

Men — denna sats är ingenting annat än en oerhörd förfalskning. Marx är i alla sina skrifter en prononcerad principiel motståndare till den uppfattning, som Kleinwächter falskeligen tillskrifver honom.

Den värde professorn fortsätter emellertid:

”Häraf framgår af sig sjelf den slutsats, som Marx, om också åter igen ej precist, likväl formulerar såsom något sjelfklart: Följaktligen tillhör arbetets hela af-kastning — hela det värde, som arbetaren frambringar genom sitt arbete, — rättvisligen honom såsom lön för hans arbete.”

Om hr Kleinwächter och de andra nattväktarne för samhällets teoretiska säkerhet hade bättre studerat Marx' skrifter, så skulle de veta, att Marx i sin stridsskrift mot Proudhon, “Filosofiens elände”, just polemiserar mot nämda dumhet och obarmhärtigt bränmärker den. Herr Kleinwächter utmärker sig emellertid sär-skildt. Han skrifver: Marx har visserligen icke sagt det, men det är dock hans mening; medan andra påstå, att Marx faktiskt har uttryckt sig så.

Ricardo lärde, att en varas värden bestämmes af den arbetsmängd, som den innehåller. År 1817 utkom det verk, som redan från början uttryckte nämda sats. Men knappast var det utkommet förr än en hel falang af engelska nationalekonomer kastade sig öfver det och utdrog på ett alldeles felaktigt vis socialistiska slutledningar ur denna sats. De resonnerade på följande sätt: Om en varas värde bestämmes af den arbetsmängd, som innehålles i den, så måste värdet af en särskild vara, nämligen af varan arbetet — hvars pris är arbetslönen, — så måste, menade de, arbetets värde motsvara dess egen mängd, d. v. s. att arbetets lön måste vara lika stor som värdet af dess produkt (något som ju icke är fallet) eller, såsom Kleinwächter så vackert, men tyvärr falskeligen framhåller såsom Marx'hemligaste tankeextrakt: ”Följaktligen tillhör arbetets hela afkastning rättvisligen arbetaren såsom lön för hans arbete”.

Engels yttrar i förordet till ”Filosofiens elände”:*) ”Marx har aldrig grundat sina socialistiska fordringar härpå (nämligen på Ricardo'ska teoriens “egalitära” användning), utan på det kapitalistiska produktionssättets nödvändiga sammanstörtande, som häftigare och häftigare föregår dagligen inför våra ögon.”

Det som man förebrår Marx, det är meningar, som förfäktades af de småborgerliga engelska utopisterna, sådana som Bray, Thompson m. fl. I sin fantasi kon-struerade de upp för sig samhällstillstånd, i hvilka dessa fordringar skulle förverkligas. Och oberoende af dem kommo fransmannen Proudhon och preussarer* Rod-bertus till samma resultat.

Hvad man således ger Marx skulden för, har han ej blott aldrig yttrat, utan han har t. o. m. varit den första, som upptäckt det där utopisteriet i hela dess nakenhet samt grymt hånat och bespottat det uti sin glänsande skrift mot Proudhon, hvilken skrift den privilegierade okunnigheten vid universiteten tydligen icke har äran att känna till.

Men än mera, det lustigaste återstår.

Medan Marx påvisade orimligheterna af de ur Ricardos skrifter framkonstruerade socialistiska konsekvenserna, så erkänna vulgärekonomerna nästan utan undantag fullkomligt riktigheten, ovederläggheten af de ur värdelagen dragna slutsatserna under det vilkor, att den Ricardo-Marx'ska värdeteorien är riktig; d. v. s. att riktigheten af det, som Marx alldeles icke har påstått utan tvärtom bekämpat, medgifva de, om endast värdeteorien vore riktig. Produkten af sin egen fantasi förmena de sig förinta därigenom, att de omkullstörta värdeteorien. Se där orsaken till deras alternativ: antingen värdeteoriens störtande eller samhällets om-störtning.

*) Marx: "Elend der Philosophie". Stuttgart 1885. Sid. X.Dessa ekonomers förehafvande är för den skull meningslösare än hundens, som skäller på månen. Den senare vill åtminstone gå något, som verkligen existerar, in på lifvet; de förra däremot anfalla sitt eget hjärnspöke.

Vi vilja här anföra en annan af dessa nationalekonomiska "stormän", professor Adolf Held, som enligt Mehrings vittnesbörd snillrikt och skarpsinnigt vederlägger Marx, i det han tillintetgör Ricardo:

"Det är alltså den rätta konsekvensen af Ricardos första sats, att kapital-privategendom, inkomst af egendom och lönesystem måste fullständigt afskaffas. Detta är den de Ricardo'ska lärornas alldeles berättigade och rätta kritik." Och Marx, fortsätter Held*) "sluter sig fullständigt till Ricardo". Prof. Held utgjuter därför sin vredes skålar öfver Ricardo. "Socialdemokratien eger i så hänseende obestridligt en förtjenst, att den afslöjar Ricardos i sanning odrägliga sofismer. Ja, då socialdemokraterna i de svartaste färger skildra det hopplösa proletariatets elände, då de beklaga den döda egendomens herravälde öfver de lefvande människorna, såsom ett himmelskriande tillstånd, — hvad göra de då annat än att lidelsefullt skildra, hvad Ricardos skola öppet uttalar?"

Hvilken förvillelsernas komedi! Man kunde vid anblicken af denna ärkekonfusion nästan förlora förståndet!

Alltså: för det första inbilla sig vulgärekonomerna, att socialismens fordringar grundade sig på värdeteorien, medan socialismen betecknar det såsom utopi. För det andra rikta de häftigt sina lansar mot en produkt af sin egen illusion och slå med dem i den tomma luften, medan de tro sig rikta en stöt emot socialismen. För det tredje erkänna de de föregifna konsekvenserna ur värdeteorien såsom helt och hållet följdriktiga, medan dessa konsekvenser endast framställa en oriktig användning af moralen på ekonomien. Men för att likväl förgöra dessa förmenta konsekvenser angripa de den klassiska ekonomiens teoretiska spets, värdelagen.

*) A. Held: "Sozialismus, Sozialdemokratie und Sozialpolitik".Häri ligger den grundvillfarelse, hvarifrån nationalekonomerna utgå vid sin kritik af värdeteorien. Intet under, att denna falska förutsättning, bittert hämnar sig.

Emellertid — låtom oss t. o. m. antaga, att den Ricardo-Marx'ska värdeteorien är falsk. Fölle därmed socialismen? Ingalunda! Man behöfver blott med öppna ögon betrakta den omgifvande världen eller uppmärksamt rikta sin blick på händelserna i våra dagars samhälle, för att med tvingande nödvändighet komma till den slutsatsen : alla produktionsmedels socialisering. "Ja, men hvad tusan vill ni då med er värdeteori?" fråga våra motståndare, som äro praktiska människor. Såsom redan är påvisadt, är värdeteorien, sådan som den har framställts af Marx, i stånd att lämna nyckeln till förståendet af det nutida samhällets alla ekonomiska företeelser. De låta i sista instans föra sig tillbaka till denna teori. Endast värdelagen förmår gifva en tillräcklig förklaring af de ekonomiska fenomenen i samhället, likasom atomteorien lämnar den enda stödjepunkten för en tillfredsställande förklaring af alla kemiska fenomen samt grundvalen för alla kemiska lagar. Både värdeteorien

och atomteorien äro lagar, som framgått ur iakttagna fakta och abstraherade ur den verkliga världen, lagar som äro i verksamhet, likgiltigt om mänskoanden bekymrar sig därom eller ej.

Men människan är icke blott ett politiskt, utan äfven ett filosofiskt djur. Så snart hon kommit att undra öfver sig sjelf och öfver världen, begynner hon spekulera och resonera. Äfven vulgärekonomerna spekulera, visserligen icke därför att det filosofiska reflekterandet uppstått hos dem, utan af synnerligen praktiska skäl. Deras instinkt säger dem: måste det spekuleras, så måste också framkomma något däraf. Deras resonne-mang är från början riktadt på det, som är till deras egen nytta. För dem står det redan i förväg klart, hvad de vilja bevisa. De uppställa principer, på hvilka den kälkborgerliga moralen tillämpas och därvid lämnar sådana resultat, som förträffligt öfverensstämma med deras klassintressen. De förutsätta stillatigande hosalla andra samma sätt att gå till väga. Så t. ex. hålla de värdeteorien för en princip, enligt hvilken den egendomslöses hungermoral tillämpas och därvid för till socialistiska fordringar. Socialismen kan blott ironiskt tillropa dem: I liknen den ande, som I begripen, men icke mig.

Kort sagdt, värdeteorien är ingalunda någon fram-tidsmusik; den är den bittraste nutid. Såsom dess teoretiska uttryck är den vilkoret för dess grundliga förstående. Men just därför skulle den kunna vara oriktig, utan att verkligheten däraf altererades. Om jag nämligen påstår, att värdeteorien är falsk, så skulle jag därmed intet annat göra än konstatera, att enligt min subjektiva mening vore detta försök att teoretiskt förklara vissa ekonomiska fenomen och fakta misslyckad; men därmed egde dock de där fakta, alltjämt oförsvagade, bestånd. Så t. ex. skulle i och med värdeteoriens upphäfvande äfven förklaringen af mervärdets uppkomst omintetgöras, men alldeles icke mervärdet sjelft, som ju är ett iögonenfallande, af hvarje teori oberoende, allmänt kändt faktum. Om jag också förkastar atomteorien, så skulle dock kväfve och syre i samma förhållande förena sig till vatten. Fakta foga sig icke efter något teoriens maktspråk, utan tvärtom teorierna efter det maktspråk, som dikteras af fakta. Därpå beror det, att vetenskapen öfver hufvud taget har en historia.

Det faller oss naturligtvis icke in, att härmed upp-gifva värdeteorien, vi förfäkta snarare energiskt dess riktighet. Den har framgått ur ekonomiska fakta, och emedan den är i stånd att förklara alla dessa, så måste vi med logisk nödvändighet erkänna den. Man fattar således den ödets ironi, som drabbar många Marxkritiker, i det att de, fullständigt utan aning om betydelsen af ett sådant medgifvande, berömma det Marx'ska systemets stränga följdriktighet och tvingande logik. T. ex. professor v. Sy bel:*) ”Träffande och bevisande

*) H. v. Sybel: “Die Lebren d. heutig. Sozialismus u. Kommunismus. Bonn 1872.är Marx' framställning i allra högsta grad; den som ingår på hans första satser, nödgas oemotståndligt erkänna de sista slutledningarna.” Eller professor Held i förutnämda verk: ”Den dialektiska utvecklingen fullföljes i oangriplig följdriktighet från den första till den sista sidan i Das Kapital”. Himmelska oskuld! Kan en socialist framlägga ett mer tungt vägande argument för den marxistiska värdeteoriens riktighet?

* *

*

Må vi nu vända oss till de invändningar som den akademiska nationalekonomien har att göra mot Marx" värdeteori. Vi skulle här kunna fatta oss vida kortare, än vi komma att göra. Det skulle vara fullständigt tillräckligt, om man inskränkte sig till att vid hvarje invändning helt enkelt svara: ”Se Marx sida den och den”; ty ingen enda invändning har ännu blifvit gjord, som icke låter sig besvaras ur Marx' egna verk.

Vi hafva sett, hvilken förvirring härskar i de ”lärdas” föreställningar om socialismens grundvalar; den okunnighet, som de visa vid vederläggandet af de af den socialistiska kritiken uppstälda satserna, står på samma höjdpunkt.

Den typiska, regelmässigt återvändande hufvudin-vändningen, hvarmed man söker komma värdeteorien på fall, består däri, att man förebrår Marx, att hans teori ej har vid fastställandet af varornas värde tagit hänsyn till deras bruksvärde, respektive bruksvärdets inflytande, eller såsom Schäffle smakfullt uttrycker sig: ”den (Marx' teori) förblir oklar beträffande värdereflexionens *) ena betydelsefulla pol, bruksvärdet.” Denna sats är det grundtema,

som de flesta andra Marx-kritiker i otaliga variationer återupprepa, och härstammar från den plattaste vulgärekonomis bruks- och kostnadsvärdeteori.

*) Schäffle: “Kapitalismus und Sozialismus“. Tübingen 1870. Sid 50.Om Marx har klargjort något, så är det just den roll, som varornas bruksvärde spelar. Vi förbigå de otaliga förväxlingar och förvrängningar, som de mest elementära ekonomiska begrepp utsättas för hos nationalekonomerna, och hålla oss blott till inkastens inre mening.

Den praktiska afsikten med nämda invändning inses lätt, så snart vi lära känna de bevis, som skola stödja den. T. ex. hos Schäffle: ”Det yttre praktiska förloppet vid egendomsbildande och egendomsupplösning får sin riktning från inre teoretiska hänsyn och estetiska lust- och olustförnimmelser. Denna det öfvervägande förståndets, såväl som den lust- och olusterfarande känslans inre afgörande dom kan vid genomförandet, af den ekonomiska grundsatsen, således såsom ekonomisk värdering, blott bestämmas af följande tre hvarandra kompletterande ekonomiska synpunkter och frågor, nämligen: huru stora äro offren af lifskraft, huru stor är olusten vid förfärdigandet, huru mycket är nedlagdt på detta ekonomiska ting? alltså frågan om kostnadsvärdet; vidare: huru mycket lifskraft och lifsnjutning skall detta ting skänka mig, hur mycken lust och njutning kommer det att bereda mig? frågan om bruksvärdet; samt till sist: huru ställer sig bruksvärdet till kostnadsvärdet?” Herr v. Sybel fann detta den estetiska herr Sehäffles finkänsliga urval i uttrycken allt för högttrafvande för Barmer-fabrikanternas begrepps-förmåga, då han en gång i ett föredrag framstälde denna teori, samt populariserande den därför på följande sätt: ”Bytesvärdet bestämmes icke af en faktor, utan af tvänne: af den mängd lifskraft, som är nödvändig för varornas frambringande, och af den mängd lifskraft, som påräknas af varornas förbrukning. Den växlar allt efter förhållandet mellan dessa båda faktorer. Den energi, som är erforderlig för framställandet af varorna, betecknar dess lägsta, dess minimalgräns, och den energi, som uppenbarar sig i det ögonblickliga begäret efter varan, dess högsta eller maximalgräns.”Kort sammanfattadt skall detta betyda, att varans värde är resultanten af dess kostnads- och bruksvärde samt resultatet af tvänne faktorers ömsesidiga inverkan, af hvilka den ena utgör tillverkningskostnaderna, den andra den motsedda nyttan. Det anmärkes mot Marx, att han ej skulle hafva uppmärksammat denna senare faktor.

Först och främst inbegripes i denna värdebestämning ett vilkor: kommensurabiliteten icke mellan två skilda varor, utan mellan två olika sidor hos en och samma vara, nämligen mellan dess tillverkningskostnad och dess nytta. Vi erfara, att mängden lifskraft, som å ena sidan förbrukas, jämföres med den mängd lifskraft som vinnes å den andra. Utan tvifvel. ”Under alla förhållanden”, säger Marx, ”måste den arbetstid, som behöfs för lifsmedlens producerande, intressera människorna”; isynnerhet jämförd med produkten. Vidare är det riktigt, om stillatigande antages, att den mängd af lifskraft, som vinnes, öfverskjuter den, som är utgifven. Ty i denna olikhet ligger hemligheten i hvarje hopande af samhällelig rikedom, vilkoret för hvarje historiskt framåtskridande alltsedan uråldriga tider, och den tendensen har alltjämt förefunnits, att förstora afståndet mellan båda mängderna genom att förminska arbetsförbrukningen. Men detta är fakta som vi påträffa i alla samhällstillstånd; dessa ensamma förklara hvarken värdets tillvaro, eller kunna lämna materialet till värdebestämningen. Vi behöfva blott närmare betrakta förhållandena, för att upptäcka den fullständiga orimligheten i ofvan nämda värdedefinition. En vara kostar en bestämd mängd lifskraft, den erbjuder en större mängd lifskraft, men dess värde är hvarken det ena eller andra, utan skall vara ett slags bastard, om hvilken man icke vet, hur den kommer till stånd. Vi hafva redan i afdelning II sett, att man aldrig kan komma en varas värde på spåret, om man betraktar den i och för sig. Att hafva värde, således att vara en vara, är just ingen inneboende egenskap hos en vara. Ett ting kan blott vara en vara, emedan ett annat ting äfvenär det. Deras varu- och värdenatur ligger i deras ömsesidiga förhållande, hvilket vi förut hafva lärt känna såsom ett rent samhälleligt. Det är också från bytesförhållandet man måste utgå vid värdeanalysen; men då kommer man också till varuvärdets bestämmande genom samhälleligt nödvändigt arbete.

Än vidare: Då våra kritiker påstå, att ständigt eller under normala förhållanden bilda en varas produktionskostnader ett minimum, dess bruksvärde ett maximum, och att dess värde således ligger någonstädes mellan båda, hvad är då naturligare än ett öfverskott öfver produktionskostnaderna? Visserligen, men nu uppstår den frågan: Hvem skall detta öfverskott tillfalla? Arbetaren eller kapitalisten? Det skall tillfalla den, som skapat

bruksvärdet, lyder deras utslag. Och hvem är det som skapar det? Svar: kapitalisten.

Och nu uppstämma nationalekonomerna sina lof-sånger till det industriella geniet och till kapitalisternas profetiska förutseende, dessa snillen som icke endast bestämma hvad, utan äfven huru och huru mycket som skall produceras. Må vi unna oss det stora nöjet att lyssna till några verser ur den psalm, som hr v. Sybel, en modern David, prisande kväder om ”arbetsgifvarnes tankearbete“:

Vers 1. ”Arbetets ändamålsenlighet är värdets källa och måttstock.”

Vers 2. ”Icke arbetets tidrymd, utan dess ändamålsenlighet är den allt afgörande punkten.”

Vers 3. ”Blott människan förlänar i sanning arbetet dess värde, påtrycker det ändamålsenlighetens karaktär, som fäster vid det det nyttiga ändamålet och för dess förverkligande upptäcker de lämpligaste medlen och låter dem verka.”

Vers 4. ”Han (arbetsgifvaren) pröfvar konjunkturerna, han bestämmer därefter produktionens art och omfång, han skapar maskinerna och uttänker deras förbättrande, han anskaffar arbetare och utväljer dem”.

Vers 5. ”Fabriksegaren och kapitalisten är ändamålets skapare och därmed alla frambragta värdens skapare”.Vers 6. ”Eldaren, som kastar kolen under ångpannan, hvad vet han om fabrikens uppgift och resultat?” Vers 7. ”Fabriksegarens tankearbete är skaparen af värdet och mervärdet”.

Och Mehring*) sjunger äfven på samma melodi: ”Ty arbetets ändamål bestämmer arbetsgifvaren ensam; han är sålunda i ordets egentliga bemärkelse värdets skapare; och ej blott enligt all laglig rätt, utan ock enligt all naturlig rätt tillkommer honom allt det, som han och han ensam har skapat”.

Och så ännu en strof ur det ode, som Schäffle kväder: ”Kapitalisten är ingen blodsugare utan någon social-ekonomisk förtjänst, han beräknar på ett ytterst verksamt sätt icke blott det minsta kostnadsvärdet, utan äfven och särskildt det, hvarom lönarbetaren icke alls bekymrar sig, nämligen bruksvärdet, och därmed det verkliga behofvets tillfredsställande”.

Hvilka under af allvetenhet, dessa kapitalister! Hvilka jättetankar måste de icke bära på inom sina tänkarepannor! Man föreställe sig endast, huru de från sina kontor och villor skåda in i alla länders hjärtan och läsa på folkens pannor deras behof. Hvilket tankearbete! Men, skall man kanske fråga, hvarifrån kommer då hungersnöden, svindlarekracherna, öfverproduktionens permanent vordna kriser? Redan Voltaire har sagt: ”Det är det sanna geniets privilegium att ostraffadt begå stora fel!”

Men hvarför allt detta väsen? Jo, man vill bevisa kapitalistvinstens rättmätighet. Härvid hämnar sig nationalekonomernas ofvan berörda illusion, att socialismen härledde kapitalvinstens orättmätighet ur värdeteorien, i det de nu måste gripa till de löjligaste påståenden.

Schäffle anser, att ”värdets inre karaktär” (den som kapitalisterna gifva varorna) ”gör det ekonomiska förnuftet till ekonomiens regulator”. Låtom oss något närmare betrakta ”ekonomiens regulator” och ”det ekonomiska förnuftet”.

*) Mehring: “Die deutsche Sozialdemokratie“. Bremen 1879.Så långt det moderna samhället når, hafva vi en samhällelig produktion, som är egendomligt organiserad. Det samhälleliga totalbehofvet bestämmes och betryggas ej af samhället såsom sådant, utan af oafhängiga organ, de privata producenterna. För dessa förblir därför det samhälleliga behofvet ”en obekant storhet, såväl hvad kvalitet, föremålens art, som deras kvantitet angår. Hvad som i dag icke kan levereras tillräckligt hastigt, utbjudes måhända i morgon långt öfver behofvet. Likväl till-fredsställes behofvet slutligen så eller så, dåligt eller väl, och produktionen rättar sig till sist i det stora hela efter behofvet. Men huru åstadkommes denna motsägelsens hopjämkning? Genom konkurrensen. Och hur genomför konkurrensen denna lösning? Helt enkelt därigenom att den nedbringar värdet på de varor, som enligt sin art eller i följd af sin mängd äro oanvändbara för det ögonblickliga, samhälleliga behofvet, under deras arbetsvärde, och på denna omväg låter producenterna känna, att de antingen hafva öfver hufvud taget frambragt oanvändbara artiklar eller i och för sig användbara sådana men i öfverflödig mängd”. Man ser, att konkurrensen

är produktionens regulator, om också en despotiskt våldsam sådan.

Men nu mena Marxkritikerna, att han ej tar hänsyn till eller alldeles förnekar det samhälleliga behofvets inflytande. Denna anmärkning beror emellertid på ett fullständigt missförstånd angående begreppet samhälleligt nödvändigt arbete.

Alldeles felaktigt förstår man äfven under samhällelig nödvändig arbetstid den mängd arbetstid som öfver hufvud taget kräfves för framställandet af en produkt, utan hänsyn till om totalprodukten af denna art motsvarar det samhälleliga behofvet eller ej. Man förutsätter icke heller härvid normala, utan växlande omständigheter; likväl frambryter värdelagen äfven här. Marx skrifver: ”Bruksvärden utgöra det materiella innehållet i rikedomen, hvilken dess samhälleliga form än må vara”. Och vidare: ”För att producera varor, måste man icke blott producera bruksvärde, utan bruksvärde för andra, sam-hälleligt bruksvärde. Slutligen kan intet ting vara värde, utan att vara bruksföremål. Är det utan nytta, så är det arbete, som det innehåller, äfven gagnlöst.“

På en gifven tidpunkt är det samhälleliga behofvet gifvet och bestämdt. Produceras nu t. ex. utöfver behofvet, eller blir det samhälleliga behofvet mindre vid alltjämt lika totalproduktion, så är den öfverskju-tande mängden onyttig, således äfven värdelös. Hvad som är öfverflödigt, existerar icke såsom bruksvärde för samhället, eller framställer, såsom Engels uttrycker det, “i och för sig användbara artiklar i obrukbara, öfverflödiga mängder”. Den större totalprodukten har sålunda icke mera värde än den mindre, d. v. s. värdet, mängden af samhälleligt nödvändigt arbete har motsvarande sjunkit i den enskilda produkten. Teoretiskt naturligtvis, ty i praktiken inträder röfvarkonkurrensen.

Dessa slutsatser äro alldeles tydliga. Men, invändes det häremot, dessa slutsatser har Marx icke gjort och de öfverensstämma icke med hans mening. Marx säger emellertid i ”Das Kapital”: ”Antag till sist, att hvarje stycke linne, som utbjudes i marknaden, innehölle endast samhälleligt nödvändigt arbete. Likväl kan totalsumman af dessa stycken innesluta öfverflödigt nedlagd arbetstid. Förmår marknadsmagen icke absol-bera totalmängden linneväf till normalpris af 2 kronor per meter, så bevisar det, att en alltför stor del af den samhälleliga arbetstiden nedlagts i form af linneväfveri. Verkan är densamma, som hade hvarje enskild linneväf-vare användt mer än den samhälleligt nödvändiga arbetstiden på sin individuella produkt. All linneväf på marknaden gäller blott såsom en handelsartikel, hvart stycke blott såsom del af det hela”. Därmed faller den sista invändningen.

Vida öfverlägsen dessa herrar tror d:r Georg Adler sig vara. För Sybels, Knies’, Böhm-Bawerk’s, med fleras invändningar har han blott ett medlidsamt leende. Han tillintetgör dem kritiskt, för att sedan kunna ensam göra anspråk på förtjänsten att hafva vederlagt Marx. Något mera än sina föregångare har han visserligeninträngt i studiet af Marx’ skrifter. Men det oaktadt vimlar Adler’s kritik *) af misstag. Han bekänner sig vara anhängare af den materialistiska historieuppfattningen och gör sig strax skyldig till den inkonsekvensen att stödja sin argumentering för det första på nationalekonomernas, för det andra på kapitalisternas auktoritet. Adler åberopar ”flera nationalekonomer”, som skulle hafva erkänt, att det gemensamma, som finnes i två utbytta varor, är produktionskostnadernas summa. Adler tillägger: ”Marx menar i sjelfva verket detsamma”, fast han med produktionskostnader förstår något annat än nationalekonomerna. Mycket riktigt! Å andra sidan påstår Adler, att kapitalistens ståndpunkt lämnar den allmängiltiga normen för bytet. ”Varornas värde bestämmes af det för deras framställande nödvändiga kapitaltillskottet”, om man nämligen med uttrycket ”kapitalutgift ock inberäknar den brukliga vinsten”. Man förvånas. Kapitalisten utlägger icke blott kapital, utan ock den brukliga kapitalvinsten”. Denna sats förskrifver sig från den nogsamt bekanta, enfaldiga föreställningen, att vinsten består i en värdeökning af bestämd procent till tillverkningskostnaderna. Nå väl, kapitalisten är ej blott säljare, han är ock köpare; precis samma sedvanliga kapitalvinst, som han tar in vid försäljningen, måste han utge vid det nya uppköpet, ja han har redan gifvit ut det vid det första inköpet. Men hvar blir då vinsten och den famösa värdebestämningen med hjälp af vinsten? Hvarför plåga kapitalisterna sig ännu med de bråkiga arbetarne, då de blott behöfde om och om igen ömsesidigt sälja det som förefinnes, för att inkassera den finaste “brukliga vinst“? Till sådant vanvett för den teorien. Och därmed vill Adler tillintetgöra Marx’ värdeteori. Blott på värdelagens grund och utan öfver-trädelse af denna lag är mervärdet förklarligt. Värdet af varan arbetskraft bestämmes af den

mängd samhälleligt nödvändigt arbete, som inneslutes i den — d. v. s.

*) Adler: Die Grundl. d. Marx' schen Kritik d. bestehenden Volkswirtschaft. Tübingen 1887.i de till dess egen produktion nödvändiga lifsmedlen. Den verksamma arbetskraften är tillika värdekällan och skapar mera värde än dess egen produktion har kostat. Däraf kommer mervärdet.

Många Marxkritiker ha uttryckt sin förvåning öfver, att Marx sjelf aldrig fattat pennan och svarat. Orsaken är mycket enkel. Han hade för alla ignoranter måst ännu en gång klargöra, hvad han redan i sina arbeten tillräckligt utvecklat. Det höll denne jätteande — det nittonde århundradets Aristoteles, såsom en engelsk socialist kallat honom — med rätta för att vara under sin värdighet.